

Подорож Гао Сінцзяня

Творчість Гао Сінцзяня займає помітне місце у китайській літературі останнього 20-річчя ХХ століття. Гао Сінцзянь – відомий китайський прозаїк, драматург, художник, режисер. Народився 1940 року в місті Ганьчжоу провінції Цзянсі. Його батько був службовцем у банку. Мати майбутнього письменника була натурою творчою, виступала в аматорському театрі, чим стимулювала інтерес сина до сцени та літературної діяльності. У 50-ті роки ще не припинилися народні циркові та естрадні вистави, що проводилися традиційно на храмові свята. Ця яскрава розкіш стала часткою його пам'яті ще з дитинства. Під час навчання (Гао Сінцзянь 1962 року закінчив відділення французької мови факультету іноземних мов Пекінського інституту іноземних мов) він почав займатися драматургією, брав участь у виставах, водночас почав писати п'єси. Однак невдовзі почалася “культурна революція”, і він змушений був спалити рукописи прози та п'єс. Як і кожний китайський інтелігент, ці 10 років він витратив на “перевиховання працею” в одному з численних таборів.

1979 року Гао Сінцзянь знову почав заробляти на життя письменництвом. Протягом 2 - 3 років його основною справою стала проза. Повісті “Зимові зорі” (1980 р.), “Голуб, якого називають червоногубий” (1985 р.) і більше 10 оповідань безперервно друкувалися у відомих літературних журналах. Китай - це держава “періодичної літератури”. Відомо, що в країні виходить більше 1000 літературних періодичних видань, і це зовсім не схоже на “літературу в додатках до періодики” на Тайвані і в Гонконгу або на “книжкову літературу” в Америці і Європі. Хоч проза Гао Сінцзяня здебільшого не потрапила до збірок (частина оповідань через багато років була зібрана в книзі “Вудка для мого дідуся”, що вийшла у Тайбейському видавництві “Тайбей лянххе веньсюе” 1988 року), але в потоці “літератури шрамів”¹, яка з'явилася після відлиги, твори Гао Сінцзяня неодмінно привертають увагу.

Гао Сінцзянь - це практик з певною теорією. 1980 року він на сторінках Гуанчжоуського щомісячника “Нарис” статтею “Перші розвідки в мистецтво сучасної художньої літератури” почав гостру полеміку про так звану “літературу модернізму”, яка тривала до кінця 1982 року і стала однією з рушійних сил оновлення сучасної китайської прози у 80-ті роки.

1981 року Гао Сінцзянь прийшов на роботу у постановочну частину Пекінського народного художнього театру і в співпраці з режисером Лінь Чжаохуа поставив серію експериментальних п'єс. 1982 року його п'єса “Сигнал тривоги” була поставлена на сцені Пекінського народного художнього театру і привернула загальну увагу. Ця п'єса була показана більше 100 разів і започаткувала в КНР експериментальний театр. 1983 року в цьому ж театрі після ексклюзивного показу була заборонена постановка п'єси “Автобусна зупинка”, її жорстко розкритикували в період кампанії проти “духовного забруднення”. П'єсу характеризували як “найганебнішу п'єсу з часів встановлення влади Народної Республіки”. Сам же автор так розглядає свій твір: “Це комедія, але якщо у людей немає почуття гумору, то справа стає серйозною, доходить до того, що драматурга нещадно б'ють, убивають або висилають у виправну колонію”. “Сигнал тривоги”, “Автобусна зупинка” стали творами в експериментальному театрі континентального Китаю, що викликали найбільші суперечки, а разом з п'єсою 1985 року “Дика людина” і досі залишаються досягненнями китайського експериментального театру. 1986 року п'єса Гао Сінцзяня “Протилежний беріг” була заборонена, і з цього часу жодна з його п'єс не була поставлена в КНР.

¹ «Література шрамів» – так в КНР називають художню літературу кінця 70-х початку 80-х років ХХ століття, в якій висвітлювалися і аналізувалися події часів «культурної революції» та їх наслідки для китайського суспільства.

Ще наприкінці 1987 року Гао Сінцзянь був запрошений для постановки п'єс до Німеччини, Франції і після цього вирішив залишитися жити в Парижі, де і живе з 1988 року. 1991 року Гао Сінцзянь написав п'єсу-монолог "Життя і смерть", яка до сьогоднішнього дня була поставлена найбільше разів. За нею були п'єси "Діалоги і суперечки" 1993 року, "Опівнічник" 1994 року.

1982 року уряд Франції відзначив Гао Сінцзяня нагородою "Кавалер ордена мистецтва і літератури". У Бельгії його відзначили премією за драматургію. П'єси Гао Сінцзяня йдуть у багатьох країнах Європи, Азії, Америки. Наприклад, його п'єси "Літній дощ у Пекіні" та "Втікачі" користуються неодмінним успіхом у Королівському драматичному театрі в Стокгольмі. Західна преса пише про нього як "одного з найперспективніших драматургів світу". Гао Сінцзянь також отримав визнання як талановитий живописець. Його картини виставлялися навіть у Луврі. Твори Гао Сінцзяня вже перекладені шведською, французькою, англійською, німецькою, італійською, угорською, японською та іншими мовами.

Але всесвітнє визнання Гао Сінцзянь отримав як прозаїк, коли його роман "Гора духів" був відзначений 2000 року Нобелівською премією "за лінгвістичну геніальність". Перекладач творів письменника англійською мовою почесний професор-китаєзнавець Сіднейського університету Мабел Лі пише про цей роман:

"Коли 1987 року Гао Сінцзянь залишав Китай, щоб стати членом наукового товариства в Німеччині, він зовсім і не думав повертатися назад. З собою він узяв найважливішу річ у своєму житті – рукопис роману, над яким почав працювати в Пекіні літом 1982 року. Цим романом був "Lingshan" ("Гора духів"), який Гао Сінцзянь повністю закінчив 1989 року в Парижі, а видав 1990 року в Тайбеї. Гьоран Мальквіст опублікував шведську версію цього роману, відому під назвою "Andarnas berg", 1992 року. Французька версія "La Montagne de L'âme", авторами якої виступили Ноель і Ліліан Дютрайт, була видана 1995 року...

"Lingshan" – це літературний відгук на спустошення людського "я" однієї людини заради спокою і зручності іншої або інших, інакше кажучи, виклик життю в суспільстві. Існування поруч інших людей вирішує проблему самотності особистості, але разом з тим утягує її в ту чи іншу форму боротьби. Це насущна дилема, з якою стикається кожна людина у своїх стосунках з батьками, партнерами, родиною, друзями і великими колективами. Історія людства багата на випадки, коли індивідуальність подавлялася силою чи ідеологічним переслідуванням і підкорялася волі спільноти, в результаті ототожнення себе з колективом входило в звичку, ставало нормою і традицією, і цей феномен характерний для багатьох культур.

У традиційному Китаї філософія конфуціанства була перетворена в автократичну ідеологію, яка дозволяла чітко розділити і розмежувати всі верстви суспільства. Людина одразу ж після народження займала відповідне місце на цих ієрархічних сходах. Та продовжувалося до тих пір, поки не з'явилася нагальна потреба зробити виклик ладу, що був встановлений, в невідкоренні, нонконформізмі. Але все це мало право на життя тільки у формі самотництва або відмови від усього земного в буддійських монастирях. Бунтар міг залишатися і в цивілізованому суспільстві, але тоді йому доводилося нести на собі ярлик божевілья або досягти свободи і самовираження за допомогою літератури і творчої діяльності...

Як письменник Гао Сінцзянь попав під жорна кампанії "проти духовного забруднення" і був заборонений для видання. Якраз у цей час після довгого і виснажливого обстеження письменнику поставили страшний діагноз – рак легень. Ця хвороба забрала життя батька кілька років тому. Він жив з думкою про неминучу смерть до тих пір, поки рентгенівське обстеження не довело помилковість діагнозу, що був поставлений. І тоді зі своєї абсолютної відчуженості, що була викликана близьким диханням смерті, автор повертається в реальний світ. Перше, про що він дізнається – чутка про його можливе заслання в сумнозвісну тюрму в провінції Цінхай. Гао Сінцзянь приймає рішення негайно

покинути Пекін і, взявши з собою лише рукопис роману, тікає у віддалені лісові райони провінції Сичуань, подорожуючи вздовж течії ріки Янцзи.

Ці події сформували автобіографічну суть роману – історію про пошуки людиною внутрішнього світу і внутрішньої свободи. Зіткнення Гао Сінцзяня зі смертю викликало в його пам'яті фрагменти з минулого і змусило переосмислити на сторінках роману все це і той емоційний досвід, який він виніс із боротьби з фатальною неминучістю. З цими думками він досягає районів Цян, Мяо та Ї, що розташовані на територіальних межах Ханьської цивілізації, досліджує традиції і спосіб життя їх мешканців з цікавістю археолога, історика, письменника. Вивчення декількох заповідних зон дозволяють Гао усвідомити місце людини в природі, а візити в буддистські та даоські монастирі переконують його, що ці місця не для нього. Хоч він і захоплюється лісовими саїтниками, що живуть, відмовившись від усього земного, письменник розуміє, що все ще прагне тепла людського суспільства, незважаючи на всі його труднощі, що він все ще має всепоглинаюче бажання літературного самовираження. В результаті лейтмотивом роману стає питання: коли ж, нарешті, не буде осуджуватися саїтних, позбавлений спілкування з людьми?”

Але дуже важливо, як сприймають творчість Гао Сінцзяня в самому Китаї. Чжао Їхен (Гонконг) пише в передмові до збірки прозових творів письменника:

“Те, що Гао Сінцзяня вважають драматургом, уже факт історії. І треба сказати, що незважаючи на те, подобаються чи не подобаються його п'єси, якщо говорити про сучасну китайську драматургію, то ніяк не можна обминути розмови про Гао Сінцзяня. Якщо ж говорити про його твори прозові, то хоч їх прочитали чимало людей, але сказано про них було не дуже багато. Це все тому, що діяльність Гао Сінцзяня – драматурга затінила його іншу літературну діяльність, включаючи праці з теорії літератури. Але й у прозі та теорії літератури він теж має високі досягнення.

Гао Сінцзянь – це шукач, який постійно не вдоволений собою. Успіх часто викликає у нього прагнення змінити курс. І коли він став загальноновизнаним представником експериментального театру, то одразу ж змінив курс у написанні п'єс. П'єса “Протилежний беріг”, що вийшла 1986 року, хоч до сьогодні не може бути поставлена в Китаї (1994 року була поставлена в Гонконгу на гуандунському діалекті самим Гао Сінцзянем і свого часу привернула до себе загальну увагу), але стала першою ознакою великих змін у китайському театрі. У 90-ті роки багато послідовників назвали цей напрям “постмодернізмом”, але я вважаю, що даючи цьому явищу таку назву, дуже легко потрапити на заїжджену колію, краще не вживати цей термін, але ці п'єси безперечно стали першими ознаками нового напрямку драматургії.

П'єса з двох актів “Місто темряви”, що вийшла 1988 року, свідчить про новий напрям думок Гао Сінцзяня у цей період, а саме, про відновлення традицій національної культури. Та національна культура, що в душі Гао Сінцзяня, не сформована під впливом конфуціанства і це також не політична культура під гаслами націоналізму, а вона вийшла з південних царств У і Чу, це “чаклунська культура”, в якій народні звичаї злилися з даосизмом і буддизмом, створивши культуру особливо чарівну і людяну. Її нечиста сила і чародійство і страшне, і смішне, за зовнішніми проявами смішне до сліз, а якщо придивитися уважніше, змушують людину зригнутися від страху.

І це нове драматургічне мислення насправді почало проявлятися в романі Гао Сінцзяня. Це його роман “Гора духів”. Можливо, Гао Сінцзянь почав писати цей роман, мандруючи південними районами Китаю 1984 року, але написання його і видання відбулися вже після того, як Гао Сінцзянь 1988 року почав жити постійно в Парижі...

У сучасній китайській белетристиці роман “Гора духів” створив цілком нову літературну форму, як її визначив на початку 20 століття Лю Е своїм безсмертним твором “Подорож Лао Цаня”: водночас не педантична і витончена, якій притаманні вільний дух і погляди конфуціанства, жіноча таємничість і спокусливість, виразність, що коріниться у чуській культурі. Але ж “Гора духів” не є сучасним варіантом “Подорожі Лао Цаня”, цей

роман має специфічні риси, відповідну форму і композицію. Він свідчить про повернення до коріння народної культури і водночас іде всупереч напрямку модернізму.

Книга складається з 81 глави. Головний герой і оповідач в одній особі подорожує від верхів'я ріки Янцзи до берега Східно-китайського моря, зверху вниз за течією ріки, шукаючи "Гору духів". У цих блуканнях наче без мети або з недосяжною метою, у безперервних випадкових зустрічах з дивними жінками і народними чаклунами поступово проявляється істина – "сучасна цивілізація" або "культура урядових функціонерів" ще не змогли забруднити відчуття краси в душі людини. Ця подорож душі проявила інше обличчя китайської культури прикритою офіційною ортодоксальною літературою. Вся книга завершується оригінальним "чаньським прозрінням" – в очах зеленої жаби автор бачить Бога.

Мабуть, у душі Гао Сінцзяня присутня офіційна культура, в якій поєднані сила влади і такі символи як "Хуанхе – рівнина – раціоналізм – чоловіче право – повчальність" і неофіційна культура, яка протистоїть першій зі своїми особливими ознаками "Янцзи – райони Ба, Шу, У, Юе – ірраціоналізм – жіночий характер – природність". Таким чином "Гора духів" - це не різновид "народної тактики", це спеціальне використання сучасних методів для продовження "філософії Лао-цзи і Чжуан-цзи, містики періоду царств Вей та Цзінь і чаньського вчення, що вже позбулося релігійної форми", це "справжня душа Сходу", це "один із засобів життя письменника, що уникає політичного тиску". Така ідея і напрям думок не дуже зрозумілі. Фактично магія всієї книги міститься в туманних пейзажах частини Китаю на південь від ріки Янцзи: схоже і не схоже, реальне і нереальне, все змішується, взаємно відтінює одне одного. Коли читаєш роман частину за частиною, то форма розсипається, але залишається дух твору.

Якщо казати про ліричну природу твору, то "Гора духів" у сучасній китайській художній літературі чи не єдиний поетичний роман. За своєю естетикою це китайський роман. Якщо говорити про намагання, то "Гора духів" має найбільші шанси приєднатися до духу світової літератури..."

А сам Гао Сінцзянь так висловився про свою творчість у Нобелівській лекції:

"У моїх романах, замінюючи дійові особи особовими займенниками - "я", "ти", "він/вона" - я описую і спостерігаю за тим самим головним героєм. Використання різних осіб для одного персонажу, створює відчуття дистанції, дає дійовим особам розширений психологічний простір. Я вводжу таку зміну осіб при написанні своїх п'єс.

Романи і драми не перестануть писати. І коли з легкістю оголошують якийсь жанр у літературі або в мистецтві віджилим, то це якась нісенітниця.

Мова, що народилася одночасно з людською цивілізацією, так само чудова, як і саме життя, а сила її вираження невичерпна. Завдання письменника саме полягає в тому, щоб відкривати і розвивати приховану потужність мови. Письменник - не Творець, він не може знищити світ, навіть такий старий і недосконалий. Він також не має сили, щоб побудувати якийсь новий ідеальний світ, нехай цей реальний світ такий дивний і незбагнений для людського інтелекту. Однак письменник може в більшій або меншій мірі виразити щось по-новому і свіжіше, додати що-небудь до сказаного до нього попередниками або почати там, де попередники припинили оповідання.

Те, що літературу повалено, просто пуста балаканина часів літературної революції. Література не знає смерті, а письменника не можна перемогти. Твори кожного письменника мають своє задалегідь визначене місце на книжковій полиці. Необхідно тільки, щоб були читачі, і письменник буде жити. Якщо хоч один твір письменника, що зберігається у величезній бібліотеці людства, коли-небудь буде прочитано, то для письменника це повинно стати великою радістю."

І саме тому є нагальна потреба уважно досліджувати творчість сучасних китайських письменників, перекладати їх твори, щоб український читач міг наблизитися до дуже древньої і по-сучасному дуже динамічної китайської цивілізації.

Література:

1. 高行健。现代文学技巧初探。广州花城出版社。1981。(Гао Сінцзянь. Перші розвідки у мистецтво сучасної художньої літератури. Видавництво "Хуачен", Гуанчжоу, 1981).
2. 高行健。对一种现代戏剧的追求。北京中国戏剧出版社。1987。(Гао Сінцзянь. В пошуках сучасної драматургії. Видавництво "Чжунго сіцзюй", Пекін, 1987).
3. 高行健。没有主义。香港天地图书有限公司。1996。(Гао Сінцзянь. Без ідеї. Компанія "Тяньді тушу", Гонконг, 1996).
4. 高行健。论写作。法国黎明出版社。1997。(Гао Сінцзянь. Про творчість письменника. Видавництво "Світанок", Франція, 1997).
5. 高行健。有只鸽子叫红唇儿(中篇)。北京。1985。(Гао Сінцзянь. Голуб, якого називають червоногубий. Повість. Видавництво "Бейцзін", Пекін, 1985).
6. 高行健。给我老爷买鱼竿(短篇)。北京联合文学出版社。1988。(Гао Сінцзянь. Вудка для мого дідуся. Новела. Видавництво "Ляньхе веньсюе", Тайбей, 1988).
7. 高行健。灵山(长篇)。台北联经出版社。1990。(Гао Сінцзянь. Гора духів. Роман. Видавництво "Ляньцзін", Тайбей, 1990).
8. 高行健。一个人圣经(长篇)。台北联经出版社。1999。(Гао Сінцзянь. Біблія для однієї людини. Роман. Видавництво "Ляньцзін", Тайбей, 1999).
9. 高行健。高行健戏剧集。北京群众出版社。1985。(Гао Сінцзянь. Збірка п'єс Гао Сінцзяня. Видавництво "Цюньчжун", Пекін, 1985).
10. 高行健。山海经传。香港天地图书有限公司。1993。(Гао Сінцзянь. Про книгу гір і морів. Компанія "Тяньді тушу", Гонконг, 1993).
11. 高行健。对话与反詰(中法文对照本)。法国外国作家出版社。1993。(Гао Сінцзянь. Діалоги і суперечки (з паралельними текстами китайською і французькою мовами). Видавництво "Іноземний письменник", Франція, 1993).
12. 高行健。高行健戏剧六种。台北帝教出版社。1995。(Гао Сінцзянь. Шість п'єс Гао Сінцзяня. Видавництво "Діцзяо", Тайбей, 1995).
13. 高行健。周末四重奏。香港新世纪出版社。(Гао Сінцзянь. Квартет на вікенд. Видавництво "Сінь шицзі", Гонконг, 1996).
14. 2000年文库-当代中国文库精读。高行健。香港出版社明报。2000。(Бібліотека 2000 року - Вибране з сучасної китайської літератури. Гао Сінцзянь. Видавництво "Мінбао". Гонконг. 2000).
15. <http://www.nobelprize.org/literature/laureates/2000/gao-lecture-c.html>

НОБЕЛІВСЬКА ЛЕКЦІЯ 2000 РОКУ

Для чого існує література

Не знаю, чи то доля мене занесла на цю кафедру, але не буде зайвим сказати про різні щасливі обставини, які цьому сприяли. Я не буду говорити про існування Бога, про це не можна дізнатися, але мене переповнює почуття поваги і страху, хоч я завжди вважав себе атеїстом.

Людина не може перетворитися на божество, не говорячи вже про те, що вона ніколи не зможе замінити самого Бога. Світ, керований надлюдиною, неминуче йде до безладу, у ньому стає все більше лиха. Протягом сторіччя, яке настало по смерті Ніцше, катастрофи, викликані людьми, відзначали усе більше темних сторінок в історії людства. Однак божевільні висловлювання вкрай самозакоханого філософа ніяк не можна порівняти з жорстокими вчинками, що надлюди різного роду, які прославлялися як вожді народів, глави держав, найперші керівники націй, робили, анітрошки не замислюючись. Я не хочу зловживати цією літературною трибуною, марно розмірковуючи про політику й історію, тільки хочеться скористатися цією можливістю, щоб висловити думку окремого письменника й особистості.

Письменник — людина зовсім звичайна хоча, можливо, трохи більш чутлива, а люди з підвищеною чутливістю найчастіше слабкіші за інших. Якщо письменник не стає голосом народу або уособленням справедливості, то голос його, зрозуміло, слабкий. Однак саме голос окремої людини найбільше наближається до істини.

Саме це я і хотів би тут сказати: література - усього лише голос окремої людини, і так було завжди. Література, що перетворилася на гімн державі, прапороносця нації, у голос якої-небудь політичної партії або представника певного класу чи групи, така література втрачає свою природну суть, перестає бути літературою. Навіть якщо вона всіма доступними способами з розмахом поширюється по усьому світу, вона перетворюється на сурогат влади і користі.

Протягом сторіччя, яке тільки що підійшло до кінця, саме це нещастя й спіткало літературу. Тавро політики і влади в ХХ столітті принесло літературі набагато більше страждання, ніж у який-небудь інший період минулого. Переслідування і гоніння, яких у цьому столітті зазнали письменники, теж були набагато страшнішими, ніж будь-коли.

Якщо література хоче зберегти право на існування й не перетворитися на політичний інструмент, вона повинна знову стати голосом окремої людини, тому що вона насамперед виходить з почуттів і переживань окремої людини. Я не говорю, що література повинна зовсім відокремитися від політики. Таке уявлення, так само як і твердження, що література повинна бути політичною, поклато початок суперечкам про "тенденції" у літературних творах і про те, виражає письменник які-небудь політичні погляди чи ні. У минулому столітті ця полеміка стала болючим стражданням літератури. До того ж традиція і новаторство, які породили консерватизм і революцію, поступово перетворили літературне питання на боротьбу між прогресом і реакцією, і на все це вплинула ідеологія. Коли ж ідеологія, нарешті, об'єдналася з владою і внаслідок цього придбала відчутний

вплив, це згубно відбилося як на літературі, так і на окремому письменнику.

Те, що китайська література ХХ століття виявилася такою одноманітною і неспроможною, і під кінець, як мені здається, зовсім випустила дух, залежало від того, що вона була цілком підлегла політиці: література революції і революційна література прирекли як літературу, так і окремого письменника на загибель. Нападки в ім'я революції проти традиційної культури Китаю обернулися цинічною забороною книг і їхнім спаленням. Письменників, які у це сторіччя були страчені, кинуті у в'язниці, вигнані або відправлені до таборів, так багато, що їх і порахувати неможливо. За всю історію Китаю ні при жодній імператорській династії правителі не вдавалися до подібних переслідувань. Це створило незрівнянні труднощі для китайської літератури і ще більше обмежило свободу письменника висловлюватися.

Письменник, який хотів відвоювати свободу мислення, змушений був або мовчати, або піти у вигнання. Але ж для письменника, який звертається до всіх за допомогою мови, нав'язане йому довге мовчання рівноцінне самогубству. Щоб уникнути самогубства, а також не потрапити в список заборонених, письменник, якщо він хоче, щоб його голос почули, повинний піти у вигнання. Оглядаючи історію як Сходу, так і Заходу, ми можемо побачити, що так було завжди. Прикладів тому багато: від Цюй Юаня² до Данте, Джойса, Томаса Манна, Солженіцина і до багатьох китайських інтелектуалів, які відправилися у вигнання після кривавих подій на площі Тянаньмень у 1989 р. Така доля неминуче спіткає поета або письменника, який бажає відстояти свій власний голос.

Протягом десятиліть, коли Мао Цзедун проводив свою політику цілковитої диктатури, не було навіть можливості піти у вигнання. Ті гірські монастирі і храми, що в епоху феодалізму надавали притулок літераторам, були зрівняні з землею, а люди, яка потай займалися письменством, ризикували своїм життям. Людині, що хотіла зберегти здатність мислити самостійно, залишалося тільки говорити самі й із собою, та й то в цілковитій таємниці. Я повинен сказати, що саме тоді, коли в мене не було можливості займатися літературою, я зрозумів, як вона необхідна: адже саме література дає людині можливість зберегти свою свідомість.

Саме розмову з самим собою і можна назвати джерелом літератури, а використання мови для спілкування з іншими має вторинне значення. Коли враження і роздуми людини виливаються у нього в мову, яку потім записує за допомогою письма, саме тоді вони перетворюються в літературу. Коли це відбувається, у письменника немає ні найменшої думки про те, чи корисно те, що він пише, так само як письменник не може думати про те, чи буде результат його праці коли-небудь опублікований. Те, що письменник продовжує писати, викликано лише тим, що писання приносить йому велику радість, задоволення і розраду. Свій роман "Гора духів" я почав писати тільки коли мої колишні твори були заборонені, незважаючи на те, що я сам уже піддав їх раніше самій суворій цензурі. Роман свій я писав для себе, намагаючись заглушити почуття самотності, не плекаючи ні найменшої надії на його публікацію.

Коли я оглядаюся назад і думаю про свою роботу письменника, то можу сказати, що найголовніше завдання писання — це можливість самоутвердження для письменника. На запитання, чи буде твір виданий і який відгук він викличе в читача, може відповісти тільки майбутнє. Література народжується з потреби письменника порадувати самого себе. Те, як суспільство прийме твір, з'ясується потім, і в самого письменника немає можливості

---

² Цюй Юань - древній китайський поет (339 - 278 рр. до н.е.).

вплинути на це.

Багато безсмертних творів світової літератури не були видані за життя авторів. Як могли б ці письменники продовжувати писати, якби вони під час самого процесу творчості не прийшли до визнання своєї власної цінності? Найбільші романи в історії літератури Китаю — "Подорож на захід", "Річкові заводи", "Квіти сливи в золотій вазі" і "Сон у червоному теремі" — написані чотирма майстрами, долю яких так само важко вивчати, як і долю Шекспіра, залишилась тільки автобіографія Ши Найаня³. Якби це не було саме так, як говорить сам автор, який писав собі на потіху, якби він міг тоді присвятити усе своє життя написанню цього величезного твору, який не приніс йому ніякого доходу? Чи не відноситься це також до Кафки, предтечі сучасного роману, і до Фернандо Песоа, одного з найглибших поетів ХХ сторіччя? Вони зверталися до мови не для того, щоб змінити світ, а щоб глибше збагнути те, яка неспроможна одна людина, і яка магічна сила мови.

Мова, такий дивовижно тонкий, всеохоплюючий і невловимий, - найяскравіший прояв цивілізації людства, її кристалізація. Вона проникає всюди, пронизує почуття людини і її свідомість, дає їй можливість пізнати світ. Такою ж чудовою є писемність, за рахунок якої літературні твори доходять до нащадків, і яка дає окремим особистостям можливість спілкуватися з людьми іншої культури й іншого часу. Саме писемність таким чином з'єднує очевидну сьогоденність писання і читання і вічні духовні цінності, якими володіє література.

У мене викликає підозру сучасний письменник, який занадто підкреслює культуру якоїсь нації. Виходячи з власного походження і своєї рідної мови, я вважаю, що і сам я природно відзначений печаткою китайських культурних традицій, і що культура тісно пов'язана з мовою, і тому вона певним чином сформувала мою свідомість, думки і манеру їх виражати. Але ж творчість письменника починається саме там, де мова вже висловила своє, щоб потім додати те, чого мова ще не сказала. Тому, хто користується мистецтвом мови, не потрібно наклеювати на себе готову етикетку, за якою можна чітко визначити його національну приналежність.

Літературні твори долають державні кордони, за допомогою перекладу долають мовні бар'єри, виходять за рамки традицій, властивих окремому суспільному ладові, і за рамки відносин між людьми, що склалися у певному середовищі і часі, і глибинна природа людини виступає такою, якою вона і є - загальною для всього людства. Сюди ж відноситься те, що на будь-якого сучасного письменника вплинули багато інших культур, крім його власної. Якщо письменник, займаючись не одним написанням туристських брошур, занадто підкреслює культурні особливості власної країни, це неминуче викликає в читача підозру.

Література перебуває за межами ідеологій, кордонів і національної свідомості, так само як існування окремої особистості фундаментально не залежить від тих чи інших "ізмів". Умови, в яких живе людина, означають набагато більше, ніж довгі міркування і просторікування про те, що таке буття. Література — це всебічне спостереження важких обставин життя людини і без всяких обмежень. Будь-які спроби обмежити літературу викликані зовнішніми факторами: політичними, суспільними, етичними або зв'язаними з традиціями, і всі вони мають на меті зробити на неї тиск і підігнати до певних рамок, щоб вона служила лише прикрасою.

Однак література не є ні прикрасою влади, ні ознакою якоїсь світської витонченості,

---

³ Ши Найань - автор роману "Річкові заводи"(приблизно 1296 -1370 рр.).

але у неї є свої критерії, обумовлені естетичною оцінкою. Естетична оцінка, що спирається на цілковиту відповідність почуттям людини, — от єдиний критерій, що повинен лежати в основі оцінки літературного твору. Звичайно, ця оцінка різна у різних людей, тому що почуття людини зв'язані з його індивідуальністю. Проте навіть у цих суб'єктивних естетичних оцінках можна помітити загальноприйняті критерії. Здатність людини критично мислити, що розвивається як результат постійного читання, може допомогти читачеві ще раз прийти до розуміння поетичних якостей і прекрасного, високих ідеалів і смішних епізодів, трагічних подій і фантазії, а також гумору й іронії, всього того незліченного, що вклав туди письменник.

Поезія бере початок не тільки з лірики. Безмежна самозакоханість письменника - це якась дитяча хвороба, якої важко уникнути новачкові. Крім того, лірика знаходить своє відображення в багатьох планах і в більш високих сферах, їй не зрівнятися з безпристрасним спостереженням на відстані. Саме в цьому спостереженні з великої відстані прихована поезія. Якщо погляд спостерігача вдивляється і в самого письменника, піднімаючись над героями книги і її автором, то такий погляд стає третім оком письменника, безстороннім оком. Таким чином навіть катастрофи і будь-які покидьки людського світу можуть зображуватися дуже проникливо. Отже, зображуючи страждання, а також огидні і мерзенні події, письменник одночасно може викликати співчуття, любов і глибоку відданість життю.

Естетична оцінка, що коріниться в почуттях людини, імовірно, не може застаріти, хоча мода в літературі, так само як і в мистецтві, міняється з часом. Проте розходження між оцінкою літератури і модою на даний момент полягає в тому, що остання звертає увагу лише на нове. Саме цей принцип лежить в основі постійних змін ринку. Книжковий ринок не є винятком. Однак якби письменник у своїх естетичних критеріях виходив з кон'юнктури ринку, то це було б рівноцінно самогубству літератури. В сьогоденному суспільстві споживання, як мені здається, саме така необхідна відсторонена література.

Десять років тому, коли я після семирічної роботи завершив роман "Гора духів", я написав коротке есе, у якому відстоюю таку літературу:

“Література не має нічого спільного з політикою і є винятково справою письменника як особистості. Спостереження, спогад попереднього досвіду, кілька вигаданих історій, різного роду почуття, вираження певного настрою — усе це може задовольнити потребу письменника в обґрунтуванні своїх думок.”

“Коли письменник говорить сам із собою або коли він пише, інші можуть, слухати або не слухати його, читати або не читати його твір. Письменник не є народним героєм, він не заслуговує поклоніння. Він і не злочинець, і не ворог народу. Те, що він іноді потрапляє в лихо через свої твори, відбувається тому, що цього вимагають інші. Коли можновладцям потрібно придумати якихось ворогів, щоб відвернути увагу народу, тоді письменника приносять у жертву. І на превеликий жаль, деякі письменники, що втратили орієнтир, вважають за велику честь стати жертвою.”

“Насправді між письменником та його читачем тільки і існують відносини на духовному рівні, їм зовсім не треба зустрічатися і спілкуватися один з одним, досить того, що вони спілкуються через твір письменника. Літературна творчість людей ставить одну неминучу вимогу: письменник і читач повинні зустрічатися по добрій волі. Тому в літератури немає ніяких зобов'язань стосовно мас.”

“Ніщо не заважає нам назвати літературу, що відновила свою природну суть, "холодно-об'єктивною". Її право на існування полягає на тому, що вона дає людству чисто

духовні заняття, які лежать за межами задоволення матеріальних потреб. Літературу такого роду, зрозуміло, почали писати не сьогодні. Однак у минулому вона повинна була в основному захищатися від політичної влади і тиску з боку здавна укорієних уявлень, а сьогодні їй доводиться також боротися з комерційними нормами оцінки в суспільстві споживання. Для того, щоб вижити, така література перш за все повинна зберігати мовчання.”

“Письменникові, що присвятив себе такій літературі, важко погодуватися, тому йому доводиться заробляти собі на хліб іншими способами. Подібне письменство варто розглядати як розкіш, якість задоволення чисто духовних потреб. Щоб ця холодно-об'єктивна література могла бути опублікована, письменникові доводиться покластися на зусилля своїх друзів. Прикладом тут можуть служити Цао Сюецін⁴ і Кафка. Їхні твори не могли бути опубліковані протягом їхнього життя, вони не поклали початок літературним течіям і як письменники не вважалися яскравими зірками. Вони жили і працювали на окраїнах суспільства або в якихось його закутках. Вони віддавали всі сили духовній діяльності, що доставляла радість їм самим, не сподіваючись на визнання суспільства.”

“Холодно-об'єктивна література - це література, що іде у вигнання, щоб вижити, що не дозволяє суспільству задушити себе і прагне вціліти духовно. Якщо якась нація не вважає потрібним надати місце такій марній літературі, то це не тільки нещастя для письменника, це сумно і для самої нації.”

Те, що мені повезло в житті, і те, що мене від імені Шведської академії нагородили цією найвищою премією, залежить великою мірою від того, що мої друзі в усьому світі протягом багатьох років безкорисливо і не шкодуючи сил перекладали, видавали, представляли і рецензували мої твори. Я не можу подякувати кожному з них окремо, тому що список цих друзів занадто великий.

Я повинен також висловити свою подяку Франції, яка прийняла мене. У цій країні, де процвітають література і мистецтво, мені надана була свобода займатися творчою діяльністю, там у мене є читачі і публіка. На моє щастя, я вже не такий самотній, хоч діяльність, якою я займаюся, вимагає самоти.

Я хочу також сказати, що життя не завжди свято. Не всі країни у світі можуть уже 180 років насолоджуватися миром, як Швеція. Страшенні лиха, що спіткали світ у минулому сторіччі, не створили імунітету для сторіччя, яке тільки що почалося. Пам'ять не можна успадкувати як біологічні гени. Незважаючи на інтелект, у людства не вистачає розуму змусити себе вчитися у минулого. Навпаки, інтелект людини навіть може викликати злякисні утворення і небезпеку, що загрожують її існуванню.

Людство не обов'язково увесь час йде шляхом прогресу. Історія – тут я не можу не сказати про історію цивілізації - не завжди рухалася вперед. Застій у середньовічній Європі, регрес і хаос розвитку Азіатського континенту в наш час, і навіть дві світові війни в ХХ столітті, засоби вбивства теж стають усе більш досконалішими - людська цивілізація не розвивається в такт із перемогами науки і техніки.

Ні наукові методи, що намагаються пояснити історію, ні спроби аналізувати її на підставі оманливої діалектики не можуть дати пояснення діям людини. Коли влігся пил, піднятий ажіотажем навколо утопій і постійними революціями, що продовжувалися більше століття, чи не настав час для тих, кому випало щастя вижити, відчуту гіркоту?

---

⁴ Цао Сюецін - автор роману "Сон у червоному теремі" (приблизно 1715-1763 pp.).

Заперечення запереченням не обов'язково приводить до позитивної відповіді, а революції не обов'язково приводять до успіху. Утопії про нове суспільство засновані на передумові, що старий світ повинен бути зруйнований до основи. Коли революційна теорія суспільна застосовується до літератури, це означає, що царина творчості, перетворюється в арену війни, де скидають представників старших поколінь і затоптують ногами культурні традиції, все потрібно починати з нуля, добрим є тільки нове. Історичний розвиток літератури трактується як безперервна послідовність заколотів.

Письменник насправді не може відігравати роль творця світу, так само як він не повинний вважати себе втіленням Христа. Це не тільки означало б, що сам він збожеволів, але і перетворило реальний світ на галюцинацію: все навколо опинилося б у чистилищі, в якому всяке життя неможливе. Якщо всі інші – це пекло, якщо утратив над собою контроль, чи тоді не повинен і він сам опинитися там же? Він сам став би жертвою на вівтарі майбутнього, і інші теж змушені були б розділити його долю.

Ми не повинні занадто поспішати, підбиваючи підсумки ХХ сторіччя. Якщо ми застрянемо в руїнах чергової ідеологічної конструкції, виходить, історія даремно написана, і нащадкам самим доведеться все виправляти.

Письменник також і не пророк, важливо те, що він живе в сьогоденні, очищається від обманів, втрачає нездійсненні мрії, здобуває чітке уявлення про те, що відбувається в даний момент, і одночасно критично ставиться до самого себе. Особистість - теж шматочок хаосу, і задаючи запитання світові та іншим, в той же час було б не зайвим озирнутися на себе. Будь-які лиха і будь-який гніт найчастіше викликані зовнішніми обставинами, однак через слабкість і невірноваженість окремої особистості вони ще підсилюються і завдають лиха іншим.

Дії людства так малозрозумілі, а окремій людині так важко пізнати себе, тому література може бути тільки результатом самоспоглядання. В процесі самоспоглядання часто зароджується промінь свідомості, який може освітити власне "я" людини.

Мета літератури — не в тім, щоб зробити суспільний переворот, а в тому, щоб відкрити і зробити очевидними істини, що відомі людям, або про які люди недостатньо багато знають, або ж ті істини, що вважаються відомими, а насправді які люди не дуже ясно усвідомлюють. Істина, мабуть, сама фундаментальна якість літератури.

ХХІ століття вже почалося, і я не можу сказати, нове воно чи ні. Літературній революції і революційній літературі разом з розваленою ідеологією настав кінець. Утопічні ілюзії, що довгі сторіччя оточували різні суспільства, розвіяні вітром. Література, звільнившись від оков тих чи інших "ізмів", повинна була б повернутися до зображення мінливостей людського буття, і ці фундаментальні проблеми існування людства не особливо змінилися і залишаться вічною темою літератури.

Ця епоха позбавлена прогнозів на майбутнє й обіцянок, я вважаю, що так і повинно бути. Письменник більше не повинен виконувати роль пророка і судді. Багато прогнозів на майбутнє минулого століття виявилися оманними. Нам не потрібно створювати зайвих забобонів стосовно майбутнього, краще зачекати, а там буде видно. Письменникові також краще повернутися на місце свідка і як можна точніше описувати істину.

Це аж ніяк не значить, що література дорівнює простому описові дійсності. Ми повинні знати, що показання свідків в описі дійсності дають дуже небагато, тоді як мотиви, що стоять за вчинками і подіями, найчастіше залишаються таємними. Але коли література стикається з істиною, вона може, ні про що не замовчуючи, показати, що приховано в серці людини, і простежити за подіями, унаслідок чого вони відбулися. Такою силою

володіє література, якщо письменник розкриває істину про буття людини і нічого не придумує.

Здатність письменника ясно розрізнати істину визначає якість його творів, і це не заміниш грою мови або майстерністю письменника. Насправді існує багато думок про те, що є істина, і у кожного свій спосіб, як до неї наблизитися. Однак з одного погляду можна побачити, чи малює письменник помилкову картину буття, чи описує істину, нічого не опускаючи. Істина не виникає з семантичних абстракцій, це хіба що справа літературної критики, яка пов'язана з певною ідеологією, і такі принципи і догми не мають відношення до літературної творчості.

Якщо йде мова про письменника, то, коли перед ним постає питання істини, це стосується не тільки його творчого методу, але і пов'язано з його відношенням до письменництва. Коли те, що пишеться, - істина, то це також означає, що це пишеться щиро. Істина в даному випадку - не тільки визначення літературних цінностей, вона має також етичний зміст. Письменник не відповідає за моральне виховання, а всебічно показує різних людей у цьому світі, і одночасно відверто говорить про себе, таким чином виявляються тайни, сховані в серце людини. Для письменника відносини істини і літератури є етичними, літературною етикою найвищого ґатунку.

Навіть коли в літературі присутній вимисел, то під рукою письменника, який строго ставиться до творчості, виникає правдива картина людського життя, і саме це в усі часи і є життєвою силою безсмертних творів літератури. Саме тому грецькі трагедії і Шекспір вічні і не можуть застаріти.

Література не просто копіює дійсність, їй удається проникнути крізь зовнішню оболонку дійсності і дійти до самої її глибини. Вона викриває неправду, і, високо піднімаючись над повсякденними уявленнями, розширює поле зору, щоб виявити причини і наслідки подій.

Звичайно література описує за допомогою уяви, і така подорож духу - не порожня балаканина. Уява, не пов'язана з щирими почуттями, вигадка, яка відірвана від життєвого досвіду, стає блідою і позбавленою сили. Письменник, який не вірить сам у свій твір, напевно, не може справити враження на читача. Звичайно, у літературі відображається не тільки досвід щоденного життя, письменник не обмежується власним досвідом, а те, про що чув і що бачив, про що вже говорили літературні твори попередників, за допомогою мови він може перетворити у свій власний досвід. Це ще один приклад чарівної сили мови.

Так само, як у примовляннях і молитвах, у мові схована сила, яка змушує щоб у людей билося серце і тремтіло тіло. Мистецтво мови полягає саме в тому, що оповідач може передати свої власні переживання іншим, і це не тільки система знаків, семантична структура і граматичні конструкції. Якщо забути про живого оповідача, що ховається за мовою, то тлумачення семантики перетворюється на інтелектуальну гру.

Мова - не тільки носій уявлень та ідей, вона також звертається до почуттів і до інтуїції. І саме з цієї причини набір знаків та інформації не може замінити мову живої людини. За вимовленими словами стоять прагнення і спонукальні причини того, хто говорить, його інтонація і настрій; їх не можна описати тільки за допомогою семантики і стилістики. Значення мови літератури знаходить своє повне втілення лише тоді, коли воно передається живою людиною і тому також сприймається на слух, а не тільки за допомогою тих органів, що ми використовуємо, коли думаємо. Мова потрібна людині не тільки для передачі змісту, в той же час дозволяє слухати і пізнавати власне існування.

Тут варто запозичити висловлення Декарта і стосовно письменника сказати так: "Я

висловлююся, отже я існую". "Я" письменника - це може бути сам письменник, що може бути оповідачем або перетворитися на персонажів книги. Це може бути і "він", це може бути "ти". Суб'єкт оповідача може розпадатися на три особи. Саме визначення особи підмета і служить вихідним пунктом для вираження почуттів і думок, з якого формуються різні способи оповідання. Саме в процесі пошуку особливого оповідального методу письменник виражає свої почуття і думки.

У моїх романах, замінюючи дійові особи особовими займенниками - "я", "ти", "він/вона" - я описую і спостерігаю за тим самим головним героєм. Використання різних осіб для одного персонажу, створює відчуття дистанції, дає дійовим особам розширений психологічний простір. Я ввожу таку зміну осіб при написанні своїх п'єс.

Романи і драми не перестануть писати. І коли з легкістю оголошують якийсь жанр у літературі або в мистецтві віджилим, то це якась нісенітниця.

Мова, що народилася одночасно з людською цивілізацією, так само чудова, як і саме життя, а сила її вираження невечерпна. Завдання письменника саме полягає в тому, щоб відкривати і розвивати приховану потужність мови. Письменник - не Творець, він не може знищити світ, навіть такий старий і недосконалий. Він також не має сили, щоб побудувати якийсь новий ідеальний світ, нехай цей реальний світ такий дивний і незбагнений для людського інтелекту. Однак письменник може в більшій або меншій мірі виразити щось по-новому і свіжіше, додати що-небудь до сказаного до нього попередниками або почати там, де попередники припинили оповідання.

Те, що літературу повалено, просто пуста балаканина часів літературної революції. Література не знає смерті, а письменника не можна перемогти. Твори кожного письменника мають своє заздалегідь визначене місце на книжковій полиці. Необхідно тільки, щоб були читачі, і письменник буде жити. Якщо хоч один твір письменника, що зберігається у величезній бібліотеці людства, коли-небудь буде прочитано, то для письменника це повинно стати великою радістю.

Однак література, чи то йде мова про письменника чи читача, здійснюється в сьогоденні, і саме цим вона і цікава. Письменник, що пише для майбутнього, якщо не робить це заради ефекту, теж обманює самого себе й інших. Література пишеться для тих, хто живе, і підтверджує це сьогодення, у якому вони живуть. Саме це вічне сьогодення, це підтвердження життя окремої людини і надає літературі незаперечне право на існування, якщо взагалі потрібно доводити права цієї величезної реальності, яка виходить сама із себе.

Тільки коли письменництво не розглядається як засіб для існування, або коли знаходять радість у своєму писанні, не думаючи, навіщо і для кого це пишеться, така творчість стає абсолютно необхідною, коли не можна не писати, саме тоді і народжується література. Бути такою некорисною – це і є природна суть літератури. Те, що літературна творчість стала вважатися професією, не самий чудовий результат розподілу праці в сучасному суспільстві. А для письменника це гіркий плід.

Це насамперед стосується Західної Європи нашого часу, коли ринкова економіка панує скрізь, і книга теж стала товаром. На цьому безмежному і неприборканому ринку, не говорячи вже про окремих ізольованих письменників, немає місця і для літературних течій і об'єднань. Якщо письменник відмовляється підкоритися тискові ринку, відмовляється опуститися так низько, щоб створювати культурну продукцію для задоволення модних уподобань, тоді він змушений сам шукати засоби до існування. Література це аж ніяк не бестселери і списки самих кращих, так що телебачення й інші засоби масової інформації

не так переймаються письменниками, як виробництвом реклами. Свобода писати не дається письменникові легко і її не купиш, а насамперед вона виходить із внутрішньої потреби самого письменника.

Сказати, що Будда живе у твоєму серці, не те що сказати, що там живе свобода і від тебе самого залежить, що обрати. Якщо ти готовий її на щось обміняти, то вона летить як птах, така її ціна.

Таким чином, якщо письменник продовжує писати, не розраховуючи на винагороду, це не тільки є для нього самоутвердженням, це, звичайно, також і певний виклик суспільству. Однак цей виклик - не красивий жест. Письменнику не потрібно робити із себе героя або борця. До того ж герої і борці йдуть на битву заради великої справи, і нехай вони мають здійснити подвиг, та все це не справа літератури. Якщо письменник кидає виклик суспільству, то тільки за допомогою мови, і все це живе в його героях і ситуаціях його твору, інакше це тільки завдає шкоди літературі. Література це не гнівний крик, і обурення окремої людини не можна перетворювати на звинувачення. Тільки тоді, коли почуття письменника розчиняються в його творі і стають літературою, вони не піддаються руйнації часу і живуть довго.

Тому, коли письменник кидає виклик суспільству, це не те саме, коли викликом є літературний твір. Безсмертні твори літератури - це звичайно ж могутня відповідь письменника епосі і суспільству, в яких він живе. Коли вщухає гомін персонажів і подій, які так живо звучали тільки у цьому творі, тільки тоді може йти мова про читачів і читання.

Проте виклики такого роду не можуть змінити суспільство, це тільки спроба особистості подолати обмеження, накладені суспільством, жест, що не кидається в очі, але все ж таки не жест, що не часто трапляється, це також гордість бути людиною. Було б сумно, якби історія людства рухалася тільки за незрозумілими законами і сліпими течіями, і не можна було б почути голосу окремої людини, що не така як усі. У цьому сенсі література є доповненням до історії. Коли історія нав'язує людям глобальні закони, не даючи їм навіть слова, для окремої людини повинно залишитися право голосу. У людства є не тільки історія, у нього ще залишається література. І це зберігає для беззахисної людини трохи так необхідної віри в себе.

Високошановні члени Академії! Я хотів би подякувати вам за те, що ви дарували Нобелівську премію літературі, тій літературі, що не уникла страждань людства, політичного утиску, але не стала прислужницею політики і не зреклася свободи. Я дякую вам за те, що ви нагородили цією самою почесною премією непомітний твір, що тримається удалині від хитрощів ринку, але вартий того, щоб бути прочитаним. В той же час я вдячний Шведській академії за те, що мені дозволено виступити з трибуни, на яку спрямовані погляди усього світу, що слухаєте цю урочисту промову, дозволили слабкій людині, звертаючись до всього світу, підняти свій слабкий голос, який каже не завжди присмні речі і який не часто можна почути в засобах масової інформації. Я думаю, що це повністю відповідає головній меті Нобелівської премії з літератури. Дякую усім вам за те, що надали мені таку можливість.

З китайської переклав Володимир Урусов.

Перекладено за текстом Нобелівського фонду:
<http://www.nobelprize.org/leterature/laureates/2000/gao-lecture-c.html>

Гора духів

Глава 1

Ти їдеш міжміським автобусом, таким старезним автобусом, що був списаний на брухт у місті, по гірських дуже занедбаних шосе, вся поверхня яких – це вибоїни та калюжі. З самого ранку протрусившись 12 годин, прибуваєш у це маленьке повітове містечко південного гірського району.

За спиною в тебе рюкзак, в руках несеш якусь торбу, стоїш, озираючись навкруги на зупинці, що заповнена обгортками від морозива та уламками цукрової тростини.

Люди, які виходять з автобуса, або йдуть від зупинки – це чоловіки, які несуть великі й маленькі торби, жінки, котрі тримають на руках дітей. Групка молодиків, у яких в руках ані вузлів, ні кошиків, достають з кишень соняшникове насіння. По одному достають, закидають до рота і негайно ж випльовують губами лушпайки. З'їдають усе дуже спритно, ще й видають звук “плю”, такий безтурботно сумний, такий вільний. Природність є місцевим стилем. Тут батьківщина цих людей, життя не може не бути вільним, з покоління в покоління коріняться вони в цій землі, що їм з того, що ти приїхав здалеку щось там шукати. А вранці, коли будеш виїжджати з цього місця, вже не тільки не буде автобусної зупинки, але невідомо, чи буде ще й автобус. По воді можна їхати човном з чорним наметом, на суші можна найняти машину, а як вже справді не має грошей, то стояти ногами на підніжці. В наш час треба тільки набратись духу і навіть з протилежного боку Атлантичного океану можна якось повернутися, і не в маленькому авто, а у великому лімузині з кондиціонером. А якщо розбагатієш, прославишся, щось маєш, то завжди, якщо вже не тільки на старість, так обов'язково поспішаєш сюди. Кінець-кінцем, хто ж не сумує за цим клаптиком землі. Власне, і ті, хто не має бажання щось змінювати і залишати цю землю ще з більшою природністю йдуть туди сюди, розмахуючи руками, зовсім не криючись, голосно розмовляють, сміються, а в словах ще й така сором'язливість, ніжність, що зворушують серце людини. Знайомі, зустрічаючись, без знання пустих церемоній мешканців міста, кивають головою, потискують руку. Вони не просто, розтуливши рота, вигукують ім'я, а одразу ж хлопають долонею по спині за плечем зустрічного, ще й пригортають його до себе. І не тільки жінки з жінками, а жінки ще й не так. Біля бетонної площадки, де миють машини, стоїть пара молодесеньких жінок, вони потискують одна одній руки, щебечуть без упину. Тут у жінок розмова має ще більше оздоблення. Дозволивши тобі слухати, без кінця скося поглядають. На спинах, що повернуті до тебе, хустки з голубої набивної тканини. І ці хустки і спосіб їх зав'язування передаються з покоління в покоління, з сучасного погляду дуже незвичні. Ти мимоволі проходиш мимо цих хусточок на підборідді, протилежні гостренькі куточки хусточок трохи підняті догори, обличчя справді красиві. Все у них таке мініатюрне, як і ті гнучкі талії. Ти, наблизившись до них, проходиш мимо. Ці переплетені пари рук однаково червоні, грубі, суглоби пальців однаково занадто товсті. Вони, мабуть, молоді подружні жінки, які повертаються до батьківської домівки, або їдуть до рідних, друзів. Тут молоду жінку сина називають *сіфу*⁵, а якщо молоду жінку, що вийшла заміж, назвати *лаокуа*⁶, як це звикли на Півночі, то це

---

⁵ Сіфу – невістка.

⁶ Лаокуа – стара.

негайно ж викличе порцію міцної лайки. Жінка, яка стає *лаопо*⁷ і чоловіка називає *лаогун*⁸. Твій *лаогун*, мій *лаогун*, тут у людей свій відтінок мови, хоч всі онуки Янь-ді та Хуан-ді, однієї культури, одного роду.

Ти й сам не можеш пояснити навіщо сюди приїхав. Ти тільки випадково сів у поїзд, з балаканини людини почув про це місце, яке називають Ліншань⁹. Ця людина якраз напроти тебе, твоя чайна чашка біля його чашки. Від коливання поїзда кришки чашок час від часу зіштовхуються та дзвенять. Якщо і продовжують дзвеніти або й дзенькнуть один раз і все. Кожного разу, як ці дві чашки починають дрижати, і ти, і він збирається їх відставити, щоб не дзенькали. Але варто вам відвести очі від них, як ці кришечки знову починають цокотіти. Як тільки і ти, і він протягує руки, цокіт припиняється. Ви, не домовляючись, посміхаєтесь. Та вже і відставляєте чашки і заводите бесіду. Ти питаєш його, куди він їде?

“Ліншань”.

“Що?”

“Ліншань, лін - від слова лінхунь – дух, шань – від слова шаньшуй – пейзаж¹⁰. Ти теж з тих, хто бачив світу, об’їздив чимало знаменитих гір, але врешті-решт не чув про таке місце.

Твій приятель, що сидить навпроти тебе, примружує очі, відпочиває. Ти маєш справу з людиною, яка не без допитливості, і, природно, хоче знати, як це ти, хто відвідав стільки пам’яток, ще щось міг пропустити. Ти теж такий допитливий, і, звичайно ж, не можеш не спитати про якесь місце, куди ще можна поїхати. І тоді ти запитуєш його, де цей Ліншань.

“ У верхів’ї Луншуй¹¹”, - він розплющив очі.

А де цей Луншуй, ти теж не знаєш, та знову запитувати незручно. Ти тільки кивнув головою. Цей кивок можна двояко трактувати: добре, дякую, або ж: а, це місце, знаю. Це може задовольнити твоє самолюбство, але ж не задовольнить твоєї допитливості. За хвилину ти знову лише запитуєш як можна туди дістатись, звідки можна піднятися на гору.

“Можна машиною спочатку доїхати до маленького селища Уї, а потім по Луншую на човні піднятися проти течії.”

“А що там? Пейзажі? Є храм? Чи маються якісь пам’ятки?” – ти запитуєш наче зовсім неуважливо.

“Там все у первісному стані.”

“Є незайманий ліс?”

“Звичайно, та не тільки це.”

“І снігова людина теж є?” – кажеш ти жартома.

Він посміхнувся, і в цьому не відчувалося поразки, та і не було іронії чи бажання роздратувати тебе. Ти повинен зрозуміти, що людина, яка з тобою розмовляє, добре знає ті місця.

“Ви займаєтесь екологією? Ви біолог? Палеоантрополог? Археолог?”

Він киває головою і тільки каже: “Мене цікавить життя людей.”

---

⁷ Лаопо – дружина.

⁸ Лаогун – чоловік.

⁹ Ліншань – гора духів.

¹⁰ Таким чином китайці пояснюють один одному слово, незрозуміле на слух.

¹¹ Ріка дракона.

“Тоді ви, може, вивчаєте народні звичаї? Ви соціолог? Етнолог? А може, ви журналіст? Авантюрист?” “Всім займаюся як аматор.”

Ви смієтеся.

Ви вмієте жартувати.

Ви смієтеся, і від цього вам стає ще веселіше. Він дістає цигарку, і ще більше розбалакується, починає розповідати про різні дива, пов’язані з Ліншанем. Потім на твоє прохання, розкривши пусту коробку від цигарок, малює план маршруту до Гори Духів.

На Півночі о цій порі року вже пізня осінь. А тут спека ще не відступила повністю. Поки сонце не сяде за гору, ще дуже припікає, і коли попадаєш під сонце, то спину заливає потом. Ти виходиш з вокзалу, озирася навкруги, напроти тебе тільки маленький готель, такий двоповерховий готельчик старого типу з дерев’яним фасадом, скрипучими дошками перекриття, і, що ще більше дошкуляє, з чорною лискучою постільною білизною. До того ж помитися можна тільки як стемніє, у тісному вологому внутрішньому дворіку, розстібнувши штани та поливаючи тіло водою з тазу. Тут зупиняються ремісники з села, які приїждять сюди продати свої вироби та скупитися.

Ще не стемніло, цілком можливо відшукати чистий готель. З рюкзаком за плечима ти блукаєш вулицями, начебто і гуляєш цим повітовим містечком та ще намагаєшся відшукати якийсь покажчик, якусь вивіску, якийсь рекламний щит, нехай хоч одну назву. Та тобі і треба лише побачити ці два ієрогліфи, щоб пересвідчитись, що ти не помилився, що всі труднощі довгої дороги не пропали марно.

Ти роздивляєшся навкруги, та ніяк не можеш знайти хоч якогось сліду. Супутник, який зійшов разом з тобою з поїзда, зовсім не схожий на туриста, як ти. Звичайно, ти не такий вже турист, хіба що оце твоє вбрання. На тобі пара міцних легких туристичних черевиків спеціально для сходження на гори, на плечах туристичний рюкзак. А ті, що ходять по цих вулицях, одягнуті зовсім не так, як ти. Тут, звісно, не мальовничі туристичні місця, куди звичайно приїждять молоді подружжя та пенсіонери. Такі місця вже всі стали туристичними. Там скрізь стоять спеціальні туристичні автобуси, скрізь можна купити туристичну карту, всі крамнички заповнені туристичними капелюхами з надписами, туристичними футболками, туристичними майками, туристичними носовими хусточками. У готелях, що обслуговують іноземців за валюту, та бюро обслуговування і санаторіях при готелях, де приймають тільки за рекомендацією, не кажучи вже про приватні готельчики, які воюють між собою за кожного клієнта – скрізь використовують для реклами цю дорогоцінну назву. Ти не з тих, що приїждять до таких місць за компанію подивитися на людей, побути серед людей, поштовхатися у натовпі по дорозі під сонцем серед гір, кидаючи шкурки від кавуна, пляшки від газованої води, банки від консервів, недопалки від цигарок. Тут майже напевно рано чи пізно теж не зможуть уникнути такого розквіту. Ти постійно розраховуєш скористатися тими мальовничими павільйонами та баштами, які все ще будуються до того, як їх сфотографують журналісти і люди напишуть на них свої імена. Ти неодмінно подумки радієш і водночас трохи сумніваєшся. Тут, зрештою, на вулицях зовсім немає пам’яток, які б зацікавили туристів, чи, може, ти просто помиляєшся? Ти тільки і можеш спиратися на той маршрут, що намальовано на пачці цигарок, яка лежить у твоїй кишені, на того жартівника з яким ти випадково зустрівся у поїзді. Тим більше він і сам про це щось там чув, і ти ніяк не можеш пересвідчитися, що все це не пуста балаканина. Ти не бачив жодного туристичного путівника, та і у найновіших повних виданнях

туристичних довідників немає такого пункту. Звичайно, такі назви як “Лінтай”¹², “Лінюе”¹³, “Лінянь”¹⁴, та навіть “Ліншань” неважко було знайти, коли ти гортаєш атлас провінцій. Ти також повинен знати, що у численних пам’ятках історичної літератури від книги знахарів і ворожок з глибокої давнини “Шаньхай цзін”¹⁵ до стародавнього географічного опису “Шуйцзін чжу”¹⁶ обов’язково має бути якесь джерело про цей Ліншань. Якраз у цьому Ліншані прозрівав шановний Махецзяе - засновник буддизму. Та ти не такий уже дурень, і завдяки своїй кмітливості ти спочатку знайдеш те маленьке селище Уї, що намальоване на коробці з-під цигарок, і ступиш на шлях, який неодмінно веде до Ліншаня.

Ти повертаєшся на вокзал, заходиш до зали для чекання. У цьому самому пожвавленому місці гірського містечка зараз вже ні душі. Віконця каси та камери схову з протилежної сторони щільно затулені дошками. Ти ще б’єш по них та вони навіть і не ворухнуться. Ніде і запитати, ти тільки, задерши голову, переглядаєш назви станцій над віконечком каси: Чжанцунь, Шапу, Шуйнічан, Лаояо, Данянь, Чжаншуй, Лунвань, Таохуа у¹⁷ – чим далі тим красивіше, та все не те, що ти шукаєш. Не дивись, що це малесеньке повітове містечко, а шляхів та маршрутів може бути чимало. Одного дня може бути більше 5 - 6 рейсових автобусів, та поїхати до Цементного заводу – зовсім не туристичний маршрут. На самий крайній випадок є тільки один рейсовий автобус, і неодмінно до самого глухого закутка. І це Уї несподівано з’явиться на кінцевому пункті маршруту, зовсім не примітне, як будь-яка звичайна географічна назва, без краплі надзвичайного. Це начебто ти у безнадійно сплутаному клубку несподівано знайшов кінець нитки. Не кажучи вже про те, що до смерті зрадів, та ще й ковтнув заспокійливу пілюлю. Тобі необхідно завтра вранці до відходу автобуса купити квиток. Досвід підказує тобі, що в такий день є тільки один рейсовий автобус до гірського району. Сісти в автобус – це як битва не на життя, а на смерть. Якщо ти не готовий до цього, то мусиш поспішити зранку стати в чергу.

Що зараз у тебе є - так це час, тільки ось рюкзак на плечах трохи обтяжує. Ти ідеш, куди очі дивляться. Заповнені лісом вантажні машини, безперервно подаючи високі пронизливі сигнали, мчать мимо тебе. Ти ступаєш на вузьке шосе, що веде з повітового містечка, машини, що їдуть туди сюди і навантажені і не навантажені – всі без винятку подають пронизливі сигнали, що ріжуть вухо. А касири в автобусах, ще й висовують з вікна руку і з силою б’ють по жерстяному даху автобуса, то стає ще веселіше. Пішохід тільки й може уступити дорогу.

Старенькі хатки по обидва боки вулиці облицьовані деревом. На першому поверсі – торгівля, на другому – сушитися одяг. Від дитячих пелюшок до жіночих бюстгальтерів, від залатаних коротких штанців до простирадл з набивної тканини. Майорять, як прапори з усього світу, серед галасу і пилу, що здіймається на вулиці. На бетонних електричних стовпах, що обабіч дороги, на рівні очей розклеєна різноманітна реклама. Одна – про те, як позбавитися неприємного запаху поту, особливо тебе зацікавила, і не тому, що в тебе є ця

---

¹² “Башта духів”

¹³ “Шпиль духів”

¹⁴ “Скеля духів”

¹⁵ “Книга гір і морів” – стародавній географічний трактат, в якому також містилися народні легенди.

¹⁶ “Коментар до Книги води” – географічний трактат періоду Північна Вей (386-534 рр.)

¹⁷ Широке селище, Піщане ліжко, Цементний завод, Стара печера, Новорічна, Там, де вода прибуває, Драконова затока, Персикова улоговина.

проблема, а те, як кричуще написаний був текст реклами, а ще й те, що було в дужках після слів “неприємний запах поту”: “неприємний запах поту (ще називають “сморід святого”) – це відразлива хвороба з дуже неприємним запахом, що викликає у людини блювоту. У багатьох людей від цього псується приятельські стосунки, шлюбні справи. Молоді чоловіки та жінки, опинившись в обмежених умовах армійської служби, безкінечно від цього страждають, не можуть впоратись з цією проблемою. Тепер ми використовуємо новий вид комплексного лікування, що може негайно повністю і остаточно позбавити вас неприємного запаху. Ефективність лікування перевищує 97,5 %. Для вашого радісного життя, для майбутнього щастя запрошуємо на лікування...”

Після цього ти дістаєшся кам’яного мосту і без неприємного запаху. Повільний свіжий вітер, прохолодний і приємний. Міст зведено над широкою річкою. Хоч на мосту асфальтова дорога, по обох боках, певно з давніх часів, збереглися смугасті кам’яні стовпи, на яких ще неясно можна розгледіти вирізаних мавп. Ти притуляєшся до скріпленого цементом кам’яного поруччя, дивишся зверху на це повітове містечко, яке з’єднує кам’яний міст. По обох берегах скрізь рівними рядами непроглядні чорні черепичні дахи. Між двома горами розгортається річкова долина, золотаво-жовті рисові поля, облямовані квадратами бамбукових лісів. Річкова вода прозоро-синя, спокійно і повільно тече річищем між піщаними мілинами. Біля темних опор мосту, що розділяють річку, вода стає темно-зеленою і таємничо-глибокою. Як минає склепіння мосту, то починає вирувати і шумить, у стрімкому вирі плаває біла піна. Складена з каміння річкова дамба висотою 10 метрів з доріжками, просякнутими водою. Найсвіжіший відбиток сіро-жовтого кольору залишився після останнього літнього розливу. То це є Луншуй? Її початок саме в Ліншані?

Сонце вже повинно сідати, помаранчево-червоне кругле як кришка, все блискуче, але не ріже очі. Ти вдивляєшся в місця, що з обох боків оточують гірську долину. Там, де здіймаються гірські вершини, як у диму, як у тумані, ця фантастична картина така контрастно чорна, потроху ковтає з нижнього боку яскраве сонце, що наче крутиться. Сонце стає все більше кольору бордо, лагіднішим, та ще віддзеркалюється у річковій воді і стає золотаво-блискучим. Таємничо-синя вода зливається з іскристим сонячним промінням, і все це танцює на хвилях. Яскраво червоне колесо, що сідає за гірську долину, стає ще більше спокійним, солідним і привабливішим, та ще цей звук. Ти одразу ж почув якийсь звук, важко було розібрати, але ясно було, що йде з самого твого серця, переповнює, в кінці б’ється, наче стає навшпиньки, підстрибує, і падає в чорний гірський пейзаж з кольорами вечірньої зорі, що заповнили все небо. В твоїх вухах зазвучав вечірній вітер, та ще звук машин, що проносилися мимо, як і раніше, безперервно різали вухо своїм гудінням. Ти перетнув міст і знайшов на початку мосту оздоблену кам’яну плиту з викарбованими ієрогліфами, що були обведені червоним лаком: міст Юньнін¹⁸, вперше побудовано в третій рік ери Кайюань династії Сун, 1962 року реставровано, плита встановлена 1983 року. Це має значити початок туристичного бізнесу.

На початку мосту стоять дві закусочні на лотках. Ти зліва з’їдаєш чашку напіврідкого соєвого сиру. Такого ніжного смачного соєвого сиру з усіма приправами, який можна було купити скрізь, де б ти не ходив. Тепер ця справа, що передавалася від батька до сина, водночас зникла. На правій стороні ти з’їв два гарячих ароматних смажених на кунжутному маслі з цибулею коржі, що тільки-но вийняли з печі. Ти ще тут, уже не розібрати, на якій із сторін, з’їв чимало вимочених у горілці солодких пампушок, що

---

¹⁸ Вічний спокій.

розміром не більше перлини. Ти, звичайно, не такий консервативний, як пан Маер, який подорожував до Західного озера, але в тебе теж непоганий апетит. Ти куштуєш їжу предків, коли їси ці страви. Чуєш, як ніяковіють хазяї закусочних та лоточники. Всі вони на цій землі свої. Ти теж думаєш, що, розмовляючи цією м'якою повільною місцевою говіркою, ти станеш трохи ближчим до них і думаєш, що станеш з ними одним цілим. Ти довго жив тільки у великих містах, тобі треба мати якесь відчуття батьківщини. Ти віриш, що в тебе є батьківщина. Тобі трохи дивно, наче повернувся у часи дитинства, збираєш спогади, що були розтрачені.

Та зрештою по цей бік мосту на старій вулиці, яка вимощена чорними кам'яними плитами, знаходиш туристичний готель, підлога вмига шваброю, все ж таки чисто. Ти попросив одноособову кімнату, в середині покладена дошка для ліжка, на ній постелена циновка з бамбука. Сіра бавовняна ковдра, не відомо, чи погано випрана, чи це її натуральний колір. Ти схиляєшся над циновкою, відкидаєш брудну подушку, добре, що така спека і тобі не потрібна постіль. Те, що тобі зараз потрібно, це поставити рюкзак, що став таким важким, змити з тіла пил і запах поту, роздягнувшись по пояс лягти на спину і розкинути ноги. Твої сусіди за стіною галасують, грають у карти, тасують карти, здають карти. І все це чути дуже чітко. Вся перегородка – це дошка, крізь щілини, пробиті в шпалерах, можна побачити, як гойдаються кілька оголених по пояс хлопців. Ти не так уже втомився, щоб міг одразу заснути. Стукаєш у перегородку, та сусіди починають кричати. Але ж вони не на тебе кричать, а один на одного. Є ті, хто виграв, і ті, хто програв, а хто програв, завжди не признає свій борг. У готелях вони відкрито збираються грати на гроші. У кімнатах на стінах розклеєні оголошення повітового відділення громадської безпеки, що забороняють по-перше, грати на гроші, по-друге, продавати порнографію. Та ти пересвідчився, що зрештою тут закон ще не діє. Ти вдягаєшся, виходиш у коридор, стукаєш у напівзачинені двері кімнат. Та стукай не стукай - все одно, всередині знай собі регочуть, кричать, ніхто не звертає на тебе уваги. Ти просто штовхаєш двері і входиш. Четверо довготелесих хлопців, які сидять навколо дошки для ліжка всередині кімнати, разом повертаються до тебе, і це не вони злякалися, а якраз ти сам. Чотири людини, чотири дивні особи, у яких на обличчях наклеєні клаптики паперу, горизонтальні наклеєні над бровами, ще є на губах, на носі, та на щоках. Дивитися на це було і огидно, і смішно. Та вони не сміялися, тільки дивилися на тебе, це ти їх потурбував, зрозуміло, що вони трохи розгнівалися.

“Еге, та це ви в карти граєте,” – тобі тільки й залишилося, що сказати це винувато.

Вони продовжують здавати карти. Це такі довгі гральні карти, з надрукованими як на мацзяні червоними та чорними крапками, ще там є ворота імператорського палацу та підземна в'язниця. Тих, хто програли, карають ті, хто виграли. Відірваний краєчок газети приклеюють до певної частини тіла супротивника. Це насправді такі їхні штучки, такий засіб помститися, примусити або результат програшу чи виграшу, це прийнято між картярями, сторонній ніяк не може цього знати.

Ти виходиш, повертаєшся в свою кімнату, знову лягаєш. Дивишся на усіяну плямами стелю навколо лампочки і на незліченних москітів, що чекають, коли погасне лампочка, щоб пити кров. Ти одразу ж опускаєш москітну сітку. Вузький простір сітки у формі круглої булави, вгорі круглий каркас з бамбукового лика. Ти давно вже не спав під такою завісою. Давно вже минули роки, коли можна було, витріщивши очі у цю завісу, розмірковувати або бачити сни. Сьогодні не знаєш, що завтра може тебе схвилювати, все, що ти маєш знати, вже відомо, все пережито, що тобі ще треба шукати? Хіба людина

середнього віку не повинна проводити дні у спокої, займатися якоюсь нетерміновою справою, обіймати не високу і не низьку посаду, бути чоловіком дружини, батьком дітей, облаштувати затишне гніздечко, відкрити рахунок у банку, щомісяця відкладати, піклуватися про старих, залишити спадщину?

З китайської переклав Володимир Урусов.

Перекладено за текстом: www.culchina.com/gaoxingjian/lingshan

Глава 2

Проминув Цинцанцанське плоскогір'я та Сичуанську улоговину, у горах Цзяншань, де мешкає національність цянь, я зустрів вогнепоклонників - відголос первісної цивілізації. Зовсім не важливо, хто був першим – давні предки усіх народів поклонялися вогню, що поклав початок цивілізації, він священний.

Він сидів біля вогнища, пив, умочаючи палець у піалу з вином перед тим, як відправити її вміст до рота, клацав по дровах. Ті шкварчали розквітаючи блакитними іскрами, в цю мить я відчув себе по-справжньому живим.

“За Заступника домашнього вогнища, завдяки його зусиллям ми маємо їжу”, - мовив він цибате полум'я освітлювало худі щоки, вилиці та правильний ніс. Мовив, що сам з села Генда, цянь за походженням, я не став ураз розпитувати про духів та божеств, тільки повідомив: приїхав, вивчати наспіви цих гір. Залишились ще тут, на горі, такі сільські співці та танцюристи?

Він сказав, що вміє танцювати, раніше збиралися чоловіки та жінки, танцювали біля вогнища всю ніч, а потім припинили. “Чому?” Напевне, знав відповідь, я все одно спитав, - це знову було не моє справжнє “я”.

“А як же Культурна революція? Мовили: сенс пісні мають нездоровий, а потім взагалі переписали, змінили зміст.”

“А потім?” я спеціально продовжував випитувати, це вже перетворилося на своєрідну звичку.

“А потім і не співав уже ніхто. А зараз от знову почали танцювати, та от теперішня молодь вміє не багато, я ще її і навчаю.”

Я попрохав його продемонструвати, він без вагання вскочив та пішов виступати, затягнув пісню. Він мав глибокий та гарно постановлений голос, прекрасний голос надала йому природа. Я повірив – він цянь, але через міліцію по обліку народжуваності знов засумнівався, гадаю: всі, хто доносять на національності цянь і цан, чинять це заради уникнення від планування сім'ї, щоб народити більше дітей.

Він співав куплет за куплетом, назвав себе дуже забавним, в це я також повірив. Він скинув з себе тягар повноважень сільського старости і знов став одним з гірських мешканців, одним дуже веселим старцем, шкода, що прошов час вітротекучих.

Ще він знав багато заклинань, до них звертаються мисливці, відправляючись у гори, така ворожба, зветься тут “Магією чорних гір” або просто чаклунство. Він зовсім не цурався цього, що заклинання можуть примусити звіра потрапити у пастку або наступити на схований у траві капкан. Магією користуються проти тварин, а також проти людини, якщо бажають помститися. Якщо людину зачарувати “магією чорних гір”, вона приречена залишитися в горах назавжди.

У дитинстві, мені розповідали схожу історію про “духа, що зводить стіну”: вночі людина іде по дорозі, йде, йде, раптом – стіна, ущелина або глибока, глибока ріка. Як не минай, не минеш. Ніщо не може зруйнувати це чаклунство, ноги самі не ступнуть тут а ні кроку, доводиться знову і знову шукати зворотний шлях. І тільки зі світанком розумієш, що ходиш кільцями на одній місцині, та це ще добре, набагато гірше, коли людину заводять у глухий кут, тут вже справді кінець. Закляття за закляттям, він читав не так, як співав, - плавно, неспішно, - то сходив то шепотіння, то зривався до крику, все дуже коротко, уривисто. Я не все розумів, але відчував силу. яка сходила від цих слів, чорна від кіптяви кімната заповнюється густим диханням духів. Язики полум'я обліпили казан з бараниною, блимали та мерехтіли, відбиваючись в його очах, тут усе було по-справжньому справжнім.

Доки ти шукаєш шлях до Гори Духів, я, мандруючи уздовж Янцзи, знайшов цю реальність. У моєму житті трапилась велика зміна – встановлений доктором діагноз – рак легенів, виявився помилковим, дух смерті пожартував наді мною, та в останню мить я усе ж подолав споруджену ним стіну, з чого таємно був дуже радий, життя знов має свіжість та новизну.

Мені треба було раніше залишити ту нездорову атмосферу та повернутися до природної натуральності, шукати це справжнє життя.

У тому середовищі мене навчали: життя – джерело літератури, а література у свою чергу не повинна відриватися від життя, від реалій життя. Моя помилка була у відході від життя, за якою настав розрив з реальністю. Але правда життя не обов'язково виявляється у реальному житті. Ця правда, чи інакше кажучи, основа основ, повинна бути такою, а ні як не іншою. Усі мої викривлення життєвих істин через те, що я тільки перелічував їх прояви у житті, певна річ, не зумівши відбити життя таким, як воно є.

Не знаю, чи в той момент ступив я на правильний шлях, як би там не було, але добро та зло, обминали ті галасливі літературні кола, та тікали геть з моєї, повсякчасно огорненої клубами диму кімнати; книги, котрими була завалена та кімната, тиснули на мене, не даючи перевести дихання. Усі вони розповідали про реальності всіх видів та сортів, починаючи з історичних і закінчуючи позитивними вчинками людей. Я справді не знаходжу застосування усієї цієї сили реальностей. Вони таки заплутали мене, життя, що б'ється у їх тенетах, схоже з комахою, яка тільки-но потрапила до павутини.

Завдяки тому неправильному діагнозу, доктор врятував моє життя. Він був дуже відвертий, дозволив мені самому подивитись на зроблений у різний час, ті два знімки грудної клітини. На ліву легеню незрозумілого походження затемнення тягнулося від другого ребра до стінок. Навіть якщо повністю виділити ліве легеня – це не зарадить, цей висновок я зрозумів без слів. Мій батько помер від раку легенів, з моменту виявлення до смерті – три місяці, діагноз ставив теж він. Я вірив у його мистецтво лікувати, він вірив у науку. Зроблені у двох лікарнях знімки – ідентичні, можливість помилки – виключена. Він чесно відкрив картку “приреченого”, зареєстрував на півмісяця наперед час прийому. Мені зовсім немає про що турбуватися, а не більше як знов визначити об'єм пухлини. Батько через усе це пройшов, перед смертю, зроблю я знімок чи ні – все одно йти його шляхом, нічого нового. Але все ж таки я вислизнув у щілину поміж пальцями Духа смерті, не можна не назвати це везінням. Я вірю в науку, але вірю і в удачу. У колекції, зібраної одним антропологом у 30-х роках, який відвідав місце мешкання національності цянь, я побачив постать з дерева, в 4 цуня заввишки. На її голові тушшю позначені п'ять органів, на тулубі два ієрогліфа “Довге життя” – має назву “Стою на руках супроти бур”, я спитав цього старосту у відставці, чи є ще такі духи-обереги. Він відповів, що його називають “Джерело

життя”. Дерев’яний ідол з людиною з самого народження, у житті і в смерті; після смерті, його разом з покійним виносять за ворота домівки; покійника хоронять, а він лишається у гірських нетрях, дозволяючи душі повернутися до лона природи. Я спитав, чи допоможе він і для мене знайти одного, щоб мені носити з собою. Він посміявся, мовив, що це мисливці, вирушаючи у гори, ховають у пазусі, для захисту від нечистої сили, такій же людині як я, це непотрібно. Я спитав, чи можливо знайти досвідченого у магії, старого мисливця і разом з ним рушити на полювання.

“Старик Ши самий обізнаний”, - відповів він, розмірковуючи.

“Як його знайти?” випитував я. “Він у кімнаті старика Ши”. “А де кімната старика Ши?” “Звідси ще на двадцять лі угору до улоговини Іньчан, в улоговині є хід до гірської печери, це – кімната старика Ши”. “Так це назва місцевості або місце, де живе старик Ши”.

Він відповів, що це і назва місцевості, і справді гірська печера, у котрій жив старик Ши. “Чи можете ви допомогти його знайти?”, - продовжував я. “Та він помер то уже, лежав на лавці, та й помер уві сні. Дуже старий був, літ так за 90, дехто каже навіть більше ста, взагалі ніхто напевно не відповість скільки, йому років”.

Я не зміг стримуватись щоб, не спитати.

“Усе своє життя, скільки пам’ятаю, він і жив так один”. “Ну, а другої половини у нього також не було?” “Він один так і жив в улоговині Іньчан, з гірської улоговини вхід, місце високе, один дім, одне подвір’я, одна людина – одна домівка (зліва – вихід, справа – печера іде вглиб), у кімнаті на стіні ще висить його рушниця”.

Я спитав, що це має значити. Пояснив, то був добрий мисливець, мав воістину величезну силу. Всі знають: у його житлі ще висить та рушниця, що не зробила жодного промаху, лише ніхто не наслідуються увійти та забрати.

“До улоговини Іньчан шляху нема”. “Більше не пройти”. “Не пройти. Був тут один, освоював срібну копальню, ця контора приймала на роботу всіх бажаючих. А після на копальні трапилась крадіжка, люди перелаялись, під час розробок на шляху до улоговини зробили настил – завалився, не завалився би та стлів”. “У якому році це сталося?” “Мій дід ще живий був, початок 50-х років”. Подумати тільки, навіть те, що він вийшов на пенсію, вже стало історією, справжня історія. “Потім туди вже ніхто не ходив?” Я все більше волів дізнатися чим все закінчилось. “Напевне, не скажу, але усякому разі, туди не пройти”. “Кімната не стліла?” “Скоріше за все, від торкання об камінь, стліла”. “А стропила?” “(Зліва – вихід, справа – печера іде вглиб), тоді скоріше за все”.

Він не бажав мене супроводжувати, не бажав знайомити з мисливцем, намагаючись залякати мене таким чином, я гадаю. “Звідки ти знаєш, що рушниця ще висить на стіні?” Все ще випитував я. “Всі так говорять, зрозуміло, що є ті що бачили, труп не розкладається, і дикі тварини не насмілюються його чіпати, лежить на лавці, вже висох, на стіні висить рушниця”. “Це неможливо, у горах важкий клімат, труп не може не розкладатися, а рушниця вже повинна перетворитися на купу іржі”, - заперечив я. “Це не зрозуміло, вже багато років усі люди так кажуть”.

Він так не вважав, висловлюючись про нього таким чином.

Вогнище, що стрибає в його очах, висвітлювало хитрість, як мені здалося. “Хіба ти сам не бачив?” Я все не відчіплявся. “Хто бачив, ті казали, він неначе заснув, висох, над узголів’ям на стіні – рушниця” – він продовжував розповідати, неначе нічого не трапилось, - “Знався на чаклунстві, не треба і казати, що всі боялись викрасти цю рушницю, дикі тварини навіть близько не насмілюються до нього підходити”.

Цього мисливця вже стали обожнювати. Історія змішалась з легендами в одну розповідь, народні оповідання так і народжуються. Реальність тільки у пережитому, до того ж пережитому особисто тобою, варто лише переказати хоча б навіть свій особистий досвід, й він незмінно стає сказанням. Реальність неможливо довести, її і не потрібно доводити, дозвольте так званим сперечальникам про реальності та життя, дискутувати на цю тему, і досидить; важливе – це життя. Реальність – це те, що я сиджу біля вогнища, у закопченій кімнаті, дивлюсь на полум'я, що стрибає в його очах, реальність – це я сам, реальні ці миттєві враження, котрі ти не в змозі переказати іншим.

На подвір'ї огорнені хмарами розпливчасті обриси гір Цін, де шум стрімкого гірського потоку відгукується у твоєму серці. І цього вистачить.

З китайської переклала Ірина Костанда.

Перекладено за текстом: www.culchina.com/gaoxingjian/lingshan

Автобусна зупинка

П'еса.

Без поділу на дії драма про життя.

Дійові особи:

Мовчун, людина середнього віку

Дідусь, більше 60 років

Дівчина, 28 років

Зірвиголова, 19 років

Людина в окулярах, 30 років

Мати, 40 років

Майстер, 45 років

Начальник Ма, 50 років

(Вік акторів повинен відповідати віку, який має бути на сцені).

Дія відбувається на приміській автобусній зупинці.

(У центрі сцени встановлена вертикальна табличка зі знаком автобусної зупинки. Однак від вітру і дощу протягом довгих років, напис на табличці став ледь помітним. Поруч з табличкою стоять залізні поручні; пасажери, що очікують прибуття автобуса, вишикуваються в чергу біля поруччя. Саме ж огороження має хрестоподібну форму, але кожний його кінець як східний, західний, південний, так і північний розрізняються за довжиною, містячи в собі деякий символічний знак. Можливо, це зображення перехрестя, а можливо, це точка перетину на життєвому шляху герої, чи ж просто зупинка на життєвому шляху людини. Актори можуть виходити на сцену з будь – якої сторони).

(У Мовчуна на плечі висить сумка, він очікує автобус. Руки дідуса вільні, він підходить).

Дідусь. Автобус був?

(Мовчун киває головою).

Дідусь. Вам у місто?

(Мовчун киває головою).

Дідусь. У суботу в другій половині дня добиратися в місто потрібно якомога раніше, адже по закінченню зміни, хоча ще і буде автобус, та тільки не проштовхнешся.

(Мовчун посміхається).

Дідусь. *(Оглядається, дивиться).* Ще поки ні яких ознак. У суботу в другій половині дня всім потрібно в місто, а автобусів, як на біду, усе менше. Варто вам хоч на крок спізнитися, саме потрапите в «годину пік», та що там й казати! Усі йдуть з роботи, і в цей настільки важливий момент. Ви спостерігаєте за шумом, за тим, як усі ці прищі починають завзято протискуватися, але ж ви ще маєте сили! А людям мого віку, мені, немає проходу! Але як би там не було, я зумів прийти раніше, а ті добродії, що збираються раніше збігти з роботи, навіть ще не зняли з насиджених місць! Я навіть удень не ризикнув поспати! *(Зітхає, а потім позіхає.)* Єх, якби зараз увечері не справи в місті, ось і доводиться їхати, інакше нізащо не прийшов би на цю

«годину пік». *(Дістає сигарету.)* Ви не палите? *(Мовчун мотає головою.)* Ну, це добре, що не курите. Не кажучи про витрачені на лікування бронхіту гроші, все одно хочеться курити що –небудь краще, та не купиш же. Ось скажімо, «Да Цянь Мень»*, за ними вишикується черга до самого шосе, навіть ще й у кілька вигинів. Кожний з покупців може притбати тільки два блоки. І як тільки черга доходить до вас, продавець відвертається й виходить. Ви запитуете, але вам ніхто не відповідає. І це називається «обслуговування покупців»? Пил яку тільки пускають в очі! А насправді, ті «Да Цянь Мень» розходяться по благу (через чорний вхід)! Та ж картина і з автобусами, хіба ви не чесно стоїте в черзі, а він візьме та й пролізне, стане наперед, і махає водію ручкою, передні двері раз, і відчинилися. У цих людей є «зв'язки», хм, але не будемо про це. Коли ж ви підбігаєте, він (автобус) із шипінням захоплює двері у вас перед носом. І це називається «обслуговування пасажирів», і ви не наслідуетесь подивитися правді в очі? Саме так всі і дивляться, але нічого не можуть зробити! *(Дивиться в зал).* Ось прийшли люди ви стоїте попереду, я стою після вас, дочекаємося ми автобуса, і отут одразу ж починається розгардіяш: той хто дужчий, тому й пощастить першим зайняти місце. Ось такі звичаї!

(Мовчун посміхається).

(Недалеко від них зупиняється дівчина і тримає в руках гаманець).

(Підходить Зірвігорова і вискакує на огороження, потім з верхньої кишені дістає сигарету з фільтром і підпалює газовою запальничкою).

Дідусь (до Мовчуна). Ви тільки погляньте, кажу ж я, оце звичаї!

(Мовчун постукує пальцями по огороженню, чим і виказує свою згоду).

Зірвігорова. Давно чекаєте?

(Дідусь робить вигляд, що не чує).

Зірвігорова. Скільки ще до рейсового автобуса?

Дідусь (сердито). Довідайся це в автобусній компанії.

Зірвігорова. Справді смішно, адже я вас запитую.

(Мовчун дістає із сумки книгу і починає читати).

Дідусь. Мене? Але ж я не диспетчер.

Зірвігорова. А я вас запитую, скільки часу вже чекаєте?

Дідусь. Молода людино, так не запитують.

Зірвігорова (поміркувавши). Дід.

Дідусь. Я тобі не дід.

Зірвігорова (із глузуванням). Ви просто дідуган...

Дідусь. Припини.

(У Зірвігорови псується настрій, він насвистує, скося поглядаючи на дідуса, і бовтає ногами).

Дідусь. Узагалі, це не сидіння, а поручні для людей, які стоять у черзі на зупинці.

Зірвігорова. А що отут такого, якщо я посиджу? Вони ж не з конопель плетені.

Дідусь. А хіба ти не бачиш, як вони покосилися?

Зірвігорова. Невже ж вони перекошилися тому, що я на них сиджу?

Дідусь. Та всі ось так, сідають і розхитують їх, як же їм не перекошитися?

Зірвігорова. А вони, що, ваші особисті?

Дідусь. От саме тому, що вони громадські, я і клопочуся!

---

* «Да Цянь Мень» – назва сигарет. Перекладається як «Великий парадний вхід».

Зірвиголова. Та яке тобі діло? Їдь додому до своєї смердючої бабки! (*Розгойдується ще сильніше*).

Дідусь (*ледь стримуючи гнів, звертається до Мовчуна*). Ви тільки гляньте, гляньте... (*Мовчун читає книгу, зовсім не вникаючи у суть розмови. Підбігає людина в окулярах*).

Дідусь (*до дівчини*). Ставайте у чергу, а то ж трохи постоїмо, і буде плутанина. (*Зірвиголова зістрибує з поручнів, протискується вперед і стає перед дівчиною. У цю мить, ледь – ледь утримуючи в руках великі сумки, поспіхом, підходить мати*).

Дідусь. Завжди потрібен порядок.

Дівчина (*до дідуся, ледь чутним голосом*). Нічого страшного, я стану сюди. (*Лунає звук автобуса. Кваплячись, роблячи великі кроки, підходить майстер з робочою сумкою для інструментів, стає в хвіст черги. Звук автобуса наближається, і всі спрямовують погляд убік автобуса, який наближається*).

(*Мовчун ховає книгу. Уся юрба кидається вперед*).

Дівчина (*обертається до людини в окулярах*). Не штовхайтеся.

Дідусь. У чергу! Усі в чергу.

(*Перед усіма проїжджає автобус, чується його звук. Зірвиголова тут же обганяє дідуся і Мовчуна і вибігає вперед*).

Юрба (*накидається на Зірвиголову*). Ей! Ей, ей!

(*Автобус не зупиняється*).

Юрба Стій! Чому він не зупиняється? Ей!

(*Зірвиголова біжить за автобусом, але звук його віддаляється*).

Зірвиголова. Прокляття!

Дідусь (*сердито*). Усі вони, ось так, не зупиняються!

Мати. Ей, там, спереду, вишикуйтеся в чергу!

Людина в окулярах (*до Зірвиголови*). Стань у чергу, стань у чергу, ти мене чув?

Зірвиголова. А що тобі не так? Подумаєш, я все одностану поперед тебе. Мамаша ось теж не стояла відразу за цими людьми, набагато краще, якщо ставати в чергу відповідно порядку.

Людина в окулярах (*до Зірвиголови*). Твоє місце позаду всіх.

Дідусь (*до Мовчуна*). Невихованний.

Зірвиголова. А ти вихованний?

Мати. Ти не стоїш у черзі, і ще вважаєш, що ти маєш рацію?

Дідусь (*з розстановкою*). Мова йде про те, що ти не стаєш у чергу, а це означає, що в тебе немає ні грамма вихованності.

Зірвиголова. Слухай, ти, лишайні ноги, нехай твої баби і знімають тобі туфлі, чи тобі цікаво накидатися на мене?

Мати. Молода людино, у тому, що ви навчилися босяцьких замашок немає нічого гарного.

Людина в окулярах. Ми усі просимо тебе стати в чергу, невже не соромно?

Зірвиголова. Хто ж це не стояв у черзі? Автобус не зупинився, чого тепер на мене репетувати?

Людина в окулярах. Ствай позад цих людей!

Зірвиголова. А я ось візьму і стану поперед тебе.

Дідусь (*трясучись від злості*). Піди, стань у чергу!

Зірвиголова. А чого це ти мене так залякуєш? Невже думаєш, боюся я тебе?

Дідусь. Може, ти ще і битися полізеш?

(Тут підходить Мовчун і стає поруч з ними. Побачивши такого здоровилу, якого не можна не злякатися, Зірвіголова робить крок назад і, не видаючи свого безсилля, як і до цього знову піднімається на поручні).

Зірвіголова. Якщо сила є, зупини нею автобус. *(Розгойдується на поручнях).*

Дідусь. Хлопче, те, чому ти навчився в школі, пішло прахом!

Зірвіголова. Пішло прахом ось що: ти стільки чорнила випив, а чому ж не їздиш у лімузіні?

Дідусь. По –моєму, немає нічого соромного в тім, що стоїш у черзі, очікуючи автобус. Це закон для всього суспільства, хіба тебе не учили цьому в школі?

Зірвіголова. Такого предмета не було.

Дідусь. І батьки теж не учили?

Зірвіголова. Якщо тебе учила цьому мати, чому ж ти досі не уїхав?

(Дідусь відразу ж замовкає, переводить погляд на Мовчуна. Мовчун знову береться за читання книги).

Зірвіголова (задоволенній). Якщо ви не проштовхнетеся в автобус, то вважайте, що дарма дожили до такого віку.

Людина в окулярах. Усі очікують автобус, будь свідомішим.

Зірвіголова. А хіба я не на місці? Я попереду тебе.

Людина в окулярах. Твоє місце позаду всіх *(показує на дівчину).*

Зірвіголова. Нехай вона спершу сяде. Адже коли приїде автобус, їй теж доведеться проштовхуватися.

Дівчина (повертається і, не звертаючи на нього уваги, говорить). Неподобство!

Зірвіголова (до дідуса). Якщо ви проштовхнетеся, то проштовхуйтеся, а якщо не протиснетеся, то не звинувачуйте в цьому мене. Ви старий не проштовхнетеся, так що не стримуйте тих, хто стоїть позаду. Папаша, ви дуже висококультурна людина, невже ви не розумієте закону автобусної давки? Нехай я людина і неосвічена, але я протиснуся в автобус.

(Звук автобуса).

Мати. Автобус їде, станьте усі в чергу.

Зірвіголова (продовжує сидіти на поручнях, звертається до дівчини). Я за тобою. Подивися, ти не протиснешся, і не скаржся, що я тебе штовхаю.

Дівчина (насупивши брови). Ти спершу пройди вперед.

(Звук автобуса, що наближається. Мовчун ховає книгу. Майстер, що сидів навпочіпки, устає, усі юрбляться біля огороження, рвуться вперед).

Людина в окулярах (до дівчини). Ти тримайся поруч і хапайся за дверний поручень.

(Дівчина мовчки дивиться на нього. Уся юрба направляється убік автобуса, просуваючись уперед. Зірвіголова стоїть за огорожею позаду дівчини).

Дідусь. Стій! Стій же!

Людина в окулярах. Ей! Стій!

Мати. Ось вам, півдня чекали!

Дівчина. Попередній теж не зупинився.

Зірвіголова. Ти, мати твою...

Майстер. Ей!

(Юрба біжить за автобусом і опиняється в кутку сцени. Зірвіголова раптово виривається вперед, людина в окулярах хапає його. Зірвіголова вивертається, але

людині в окулярах щастить схопити його за рукав. Зірвиголова повертається до нього і пускає в хід кулаки. Звуки автобуса віддаляються).

Людина в окулярах. Так ти ще насмілюєшся і битися?

Зірвиголова. Навіть побив би тебе, ну і що?

(Обоє зчіплюються в бійці).

Дідусь. Бійка! Бійка!

Мати. Ось молодь зраз пішла!

Дівчина (до людини вокулярах). Дай йому!

Людина в окулярах. Босяк!

Зірвиголова (накидається). Ось я тебе зараз!

(Мовчун і майстер виходять вперед і починають розбороняти тих, що б'ються).

Майстер. Припиніть! Припиніть! Вам ще не набридло?

Людина в окулярах. Смердючий босяк!

Зірвиголова. А ти, мати твою, прислужливий виродок!

Мати. І слухати гидко, як же вам не соромно.

Зірвиголова. Навіщо тягти мене за одяг!

Людина в окулярах. Я тільки відпіхнув тебе. Чому ти не стаєш у чергу?

Зірвиголова. Чого вихвалитися перед цими слабаками, краще потягайся з такими, як я, тільки в іншому місці.

Людина в окулярах. Я тебе боюся? Босяк смердючий!

(Зірвиголова знову затіває бійку, майстер хапає його за зап'ястя, але той ні з місця).

Майстер. Навіщо ти створюєш проблеми? Піди, стань позаду.

Зірвиголова. А тобі – то що?

Майстер. Йди назад! (Тримуючи його за зап'ястя, відводить у хвіст черги).

Дідусь. Правильно, нехай він не бешкетує, а то скінчиться тим, що ніхто так і не поїде. (До Мовчуна). Буває ж таке.

(Мовчун не чує, знову береться читати книгу).

Зірвиголова. Я стою попереду! Вам значить можна в місто, а мені не можна, так?

Мати. А тобі ніхто і не забороняє їхати в місто.

Дідусь (до матері). Люди їдуть у місто у справах, а він, як на біду, скандал затіяв. Ось завжди так, під час посадки на автобус з'являється „злодюжка” – баламут, причому йому вдається проникнути всередину. (Усі, крім Мовчуна і майстра, обмацують свої гаманці).

Зірвиголова. Ба ти, почали зазнаватися! Селюки!

(Дівчина і мати посміхаючись, обмінюються поглядами; дідусь з незадоволенням дивиться на них).

Мати (змінюючи тему розмови, звертається до людини в окулярах). Не треба було тобі битися з ним, адже коли затієш бійку обов'язково постраждаєш.

Людина в окулярах (геройськи). Дякуючи ось таким порушникам порядку, нам усім автобусом їхати не захочеться. А ви теж у місто?

Мати. Так, чоловік мій і дитина в місті, а в суботу їхати автобусом – просто головний біль, посадка щораз усе одно, що бійка.

Людина в окулярах. А чому ж і ви не перебетесь в місто?

Мати. Так, хто ж це не хоче переїхати в місто, треба ж це якось улаштувати, ох!

Дівчина. Ось уже один за одним пройшло два автобуси, і жоден не зупинився.

Людина в окулярах. Автобус відправляється тільки тоді, коли він переповниться

людьми на першій зупинці. А ви в місто у справах?

(Дівчина киває головою).

Людина в окулярах. Тобі й справді краще було б їхати з першої зупинки, де ти живеш?

(Дівчина недовірливо дивиться на нього, не відповідає. Людина в окулярах намагаючись звернути на себе увагу, поправляє окуляри).

(Мовчун закриває книгу, обертається і дивиться убік, звідки повинен їхати автобус, але зі схвильованим видом він знову схиляється над книгою).

Дідусь. Люди хвилюються. Ось я рівно о сьомій повинен бути в місті, у Палаці культури.

Мати. Ви і справді горите бажанням поїхати в місто на спектакль?

Дідусь. Ні, і без цієї радості можна обійтися, нехай на спектаклі ходять міські, я поспішаю на шахову партію.

Мати. Що?

Дідусь. На шахову партію, тура, кінь, катапульта, ви не розумієте? Шах!

Дівчина. А, шахи, дідусю, це справді ваше захоплення?

Дідусь. Дівчина, я граю в шахи усе своє свідоме життя!

Людина в окулярах. У кожної людини є своє захоплення, якщо ж у людини немає захоплення, то й жити стає нецікаво.

Дідусь. Правильно говориш! Яких тільки я книг про шахи не перечитав, починаючи з книги „Зібрання творів майстра Чжан Тена про передачу таємниць шахових прийомів” і закінчуючи недавно виданою „Сто коментарів до шахових поразок”. Я можу продемонструвати це послідовно! А ви теж граєте в шахи?

Людина в окулярах. Іноді граю.

Дідусь. Іноді грати теж не погано, і на цьому потрібно розумітися, це ж особлива наука!

Людина в окулярах. Так, навчитися добре грати не так і просто.

Дідусь. А ти не чув про Лі Мо Шена?

Мати (побачивши, що сумка майстра з інструментами стоїть занадто близько до її великих сумок, вона бере свої сумки і ставить біля себе). А ви що, майстер столярної справи?

Майстер. Угу!

Людина в окулярах. Який Лі Мо Шен?

Мати. Ви і по суботах працюєте?

Майстер (неохоче). Ага.

Дідусь. Ти граєш шахи і не знаєш Лі Мо Шена?

Людина в окулярах (з жалем). Ні, не пам’ятаю...

Мати. А ви ремонтуєте ніжки стільців? Унас вдома...

Майстер (перебиває її). Я займаюся філігранною роботою по дереву.

Дідусь. А у вечірній випуск газети ти не заглядав?

Людина в окулярах. Я останнім часом дуже зайнятий, повторюю пройденний матеріал тому, що готуюся до вступних іспитів в університет.

Дідусь (подавлено). Так, виходить, ти навіть і азів шахових не осяг.

Мати (повертається до дівчини). А в тебе родина теж у місті?

Дівчина. Ні, я у справах.

Мати (оцінює її поглядом). На побачення з другом?

(Дівчина соромливо киває головою й опускає очі).

Мати. Хлопець дуже гарний? Чим займається?

(Дівчина водить носком черевика по землі).

Мати. Ну, незабаром полагодите?

Дівчина. Та що ви таке говорите! *(Дістає з гаманця носову хустку й обмахує нею себе).* Чому ж автобус не їде?

Людина в окулярах. Диспетчер, напевно, з кимсь заговорився і забув про час.

Мати. Хіба це „обслуговування пасажирів”?

Дідусь. Так це навпаки пасажирів обслуговують їх! Якби на зупинці увесь час не чекали люди, хіба можна було б їх відправляти? Тому запасіться терпінням і очікуйте!

Мати. Та я за цей час, перепрала б великий таз брудного одягу.

Дівчина. Так ви в суботу поспішаєте повернутися додому тільки для того, щоб випрати одяг?

Мати. Що поробиш, таке сімейне життя. Це мій головний біль, він тільки і знає, що за книгу триматися, більше нічого не вміє. І яка би носова хустка не була маленька, ніколи не візьме і не випре. Шукай собі нареченого, але тільки не такого педанта. Інші поворушилися і вже давно переправили своїх домашніх у місто.

Дідусь. Тоді ви самі подбайте про це, невже не можна змусити його перебратися в передмістя? Щосуботи, ви знаєте, очікувати автобус, штовхатися в черзі, чи терпимо це?

Мати. У мене ж дитина, і я повинна думати тільки про мого Бей Бей. Адже рівень викладання в приміській школі, ви ж самі знаєте, скільки випускників може вступити до університету? *(Повертається до Зірвіголови і перекривляє його).* Я не допущу, щоб мій Бей Бей став ось таким розпушеним, чим і поломав би своє майбутнє.

(Звук автобуса).

Дівчина. Автобус їде.

Людина в окулярах. І справді, навіть порожній!

Мати (з великими сумками в руках). Не штовхайтеся, відійдіть уліво, усім вистачить місць.

Зірвіголова (до дідуся). А ви усе ж таки частіше дивіться під ноги, бо спіткнетесь, упадете і загубите гаманець, чого доброго вам ні за що буде купити квиток. Тоді вдарите обличчям у бруд.

Дідусь. Хлопче, ти не плутай грішне з праведним, рано чи пізно прийде і твій час поплакати. *(До юрби).* Не кваптеся, усі будуть заходити по черзі.

(Юрба оживає і шикуються в чергу. Чується звук автобуса, що наближається).

(начальник Ма розстібає верхній одяг, і розмахуючи руками, стрімко пробирається вперед).

Юрба. Ей, стань у чергу! У чому справа? Не знаєш правил поведінки, чи що? Назад, у чергу!

Начальник Ма (осудливо). Я тільки подивлюся. Самі стійте у своїй черзі, ясно!

Людина в окулярах. Ти що ж автобуса не бачив?

Начальник Ма. Ні, я ще не бачив таких, як ти. *(Пильно дивиться на нього).* Я шукаю людину.

(Попереду юрби лунає звук автобуса, який не зупиняється в черговий раз. Начальник Ма усе –таки проривається вперед).

Начальник Ма (махав рукою). Ей! Ей! Лао Ван! Майстер Ван! Я Лао Ма з коопторга!

(У юрбі починається метушня, усі біжать за автобусом).

Людина в окулярах. Чому він не зупиняється?

Дівчина. Кілька автобусів пройшло автобусів, і жоден не зупинився. А ну, стій!

Мати. В автобусі усього кілька чоловік, чому він не зупиняється?

Начальник Ма (показуючи вперед, кричить услід автобусу). Візьми хоча б одного, відкрий передні двері! Я ж Лао Ма з коопторга! Мене, тільки мене одного!

Дідусь (указуючи пальцем, лається). А що, тільки так двері відкривають? Ви усе ж таки обслуговуєте пасажирів, чи ні?

Майстер. Мать твою!

Зірвіголова (піднімає із землі камінь і кидає). Я розіб'ю твій автобус!

(Звук автобуса віддаляється. Мовчун зосереджено дивиться).

Начальник Ма. Добре! Надалі ваша автобусна компанія нехай навіть і не мріє з моєю допомогою одержати розписку з моїм прізвищем Ма!

Дідусь. Так ви, начальник Ма з коопторга?

Начальник Ма (з важливим виглядом). А в чому справа?

Дідусь. Ви знайомі з водієм?

Начальник Ма. Замінили людей. Справді, мать твою, прагматизм.

Дідусь. Виходить, ви не розумієте, що значить бути начальником?

Начальник Ма. Ох, не будемо про ці дружні стосунки. У майбутньому з автобусною компанією всі справи будемо вирішувати принципово *(дістає сигарету)*. Ви палите?

Дідусь (дивиться на марку сигарет). Ні. Спасибі. Я виходячи з дому, забув окуляри *(для далекозорих)*.

Начальник Ма. „Да Цянь Мень”!

Дідусь. Ці сигарети не легко купити.

Начальник Ма. Ще позавчора ці з автобусної компанії розшукали мене і я власноручно видав їм 20 блоків. Не думав, що це вже забуто.

Дідусь. Ви б видали і мені один блок.

Начальник Ма. Цей дефіцитний товар не просто видати.

Дідусь. Ці ось „Да Цянь Мень”, усі розходяться по блату. Не дивно і те, що підїхавши до зупинки, автобус повинен зупинитися, але жоден ще не зупинився.

Начальник Ма. Ви це що ж маєте наувазі?

Дідусь. Нічого.

Начальник Ма. А нічого це усе – таки що за нічого?

Дідусь. Нічого.

Начальник Ма. А це нічого що означає?

Дідусь. Нічого і є нічого!

Начальник Ма. Ваше нічого і є нічого зовсім не нічого!

Дідусь. Тоді може ви скажете, що це значить?

Начальник Ма. За вашим нічого і є нічого, ясна річ, ховається натяк! Ви хочете сказати, що будучи начальником, я й очолюю блат, чи не так?

Дідусь. Однак, це ви сказали самі.

(Мовчун стурбований, великими кроками ходить назад уперед).

Людина в окулярах (читає англійські слова на картці). Book, Pig, desk, dog, Pig, desk, book...

Майстер. Ти читаєш англійською мовою якої країни?

Людина в окулярах. Англійський, він і є англійський, ніякої країни. Хоча ні,

англійський, на якому читаю я, це американський варіант. Американці ж і англійці – усі називають його англійським, але тільки акцент різний. Ну ось, приміром, слово „Я” („Во”), ви вимовляєте його „Ань”, а вони говорять „Цан”. Зараз при вступі до університету обов’язково потрібно здавати іноземну мову, раніше я її не вивчав тепер почав із самого початку. Не можна ж просто стояти і чекати автобус на зупинці, це найзручніший час, який не можна проводити вхолосту.

Майстер. А ти читай, читай.

Мати (звертаючись до юрби, розмовляє сама із собою). Мій Бей Бей чекає, коли я повернуся.

Дівчина. Уже майже чверть на восьму, якраз час готувати десерти з рисового борошна, він не їсть їх ні з цукром, ні з гороховим пюре, ніякі не їсть... У входу в парк, навпроти дороги, під третім ліхтарем, я захопила із собою фіолетовий ... і як на біду, знову доведеться їсти з кунжутною начинкою... червона сумка, він як і раніше стоїть, спираючись на свій швидкокрилий велосипед...

(Мовчун підходить, стає перед ними і меланхолічно дивиться на них. Вони перестають розмовляти).

Начальник Ма (до дідуся). Скажи, а що ти називаєш дефіцитним товаром?

Дідусь. Звичайно ж той, котрий не купиш.

Начальник Ма. Говорячи про покупців, можна сказати, що вони не зможуть купити, а що стосується нашої комерційної галузі, то тут попит перевищує пропозицію. І як тільки попит зростає, так відразу ж виникає постачальницьке протиріччя. А як би ви його вирішили?

Дідусь. Але ж я не начальник.

Начальник Ма. Зате ви покупець! Ви намагалися кинути палити?

Дідусь. Так, пробував кілька разів.

Начальник Ма. Хіба ви не знаєте, що паління небезпечно для здоров’я?

Дідусь. Знаю.

Начальник Ма. Знаєте, але усе ж таки палите? Ось подивіться, пропаганда залишається пропагандою. Хіба щорічно не ведеться пропаганда про планову народжуваність? Але хіба дітонароджуваність набагато знизилася? І що ж населення, як і раніше, зростає? Дорослі люди не можуть кинути палити, а молоденькі ембріончики ще не встигнувши народитися, один за одним набувають шкідливої звички. Так що, курці ростуть швидше, ніж саме листя тютюну. Тепер скажіть, чи можливо вирішити це постачальницьке протиріччя?

(Мовчун піднімає сумку і закидає її на плече, хоче щось сказати, але стримує себе).

Людина в окулярах (голосно позаду). Open your books! Open your pigs- неправильно, open your dogs – не те, неправильно.

Дідусь. Чи не можна тоді виготовляти трошки більше?

Начальник Ма. Ви поставили раціональне запитання! Але це вже справа виробничої галузі, чи може наша комерційна галузь розв’язати це питання? Ви звинувачуєте мене у тому, що я займаюся блатом, але навіть якщо і так, то через чорний вхід я зміг би обслужити тільки тих, у кого є зв’язки, а чи можна було б продавати по –чесному? Ви ж говорите, що завжди знайдуться люди, які можуть купити і ті, котрі не можуть купити, але якщо усі зможуть купити, чи не зникне тоді протиріччя?

Дівчина. Яка ж нудьга, га!

Мати. Ну, що ти розумієш, почекай, станеш матір’ю, тоді турбот не обберешся.

(Мовчун повертається, і його погляд зустрічається з поглядом дівчини, але він відразу опускає очі. І непомітно, широко крокуючи, віддаляється, не обертаючись. Виникає легка музика, вона здається їй сумною, але усе – таки привертає її увагу. Поступово звук завмирає. Дівчина дивиться в його бік, немов утрачає його з виду).

Майстер. Я вас переб'ю. (Начальник Ма і дідусь обертаються). Я вже не говорю, про що ви двоє розмовляєте, ви ж як артисти на сцені.

Начальник Ма. Ти що ж приймаєш мене за артиста на сцені? Я проводжу ідеологічну роботу з покупцями! (Продовжує переконувати дідуся). Ви не розумієте ситуацію нашої комерційної галузі. У вас є претензії, зізнайтеся, немає? Чи легко мені бути начальником? Ти сам спробуй побути ним!

Дідусь. У мене не вийде.

Начальник Ма. Ви спробуйте, і подивитесь!

Дідусь. Ну, переконав, переконав!

Начальник Ма (до майстра). Ви бачили? Бачили?

Майстер. Бачив що? Я маю на увазі того вчителя в окулярах.

Людина в окулярах (складає речення). DoyouspeakEnglish? Ispeakalittler...

Зірвиголова (повторює за ним дивну інтонацію і незвичайну вимову). Любити, умерти, шкіра, грам, любити, стояти, лисий, син...

Людина в окулярах (гнівно). Are you rig?

Зірвиголова. Ти так розмовляєш, нібито голосно пукаєш.

Дівчина. Не лайтеся, добре. Справді нестерпно!

Майстер. Учитель, скільки там на твоєму годиннику набігло?

Людина в окулярах (дивиться на годинник і жахається). Не йдуть? Мій годинник...

Майстер. Що не йде?

Людина в окулярах. Годинник не йде, це ще нічого... але якось уже пройшов рік!

Дівчина. Ти брешеш!

Людина в окулярах (знову дивиться на годинник). Правда, ми простояли на зупинці цілий рік!

(Зірвиголова закладає в рот вказівні пальці і свистить що є сили).

Дідусь (дивиться на них). Дурниці!

Людина в окулярах. Як же дурниці, не вірите, самі гляньте.

Майстер. Не лякай, бути цього не може!

Мати. Як так, на моєму тільки 2.40?

Зірвиголова (підходить). Стали!

Майстер. Чого кричиш? (До дідуся). Подивіться на свій.

Дідусь (гарячково, з великими труднощами дістає кишеньковий годинник). Як же так, неправильно?

Зірвиголова. Ви дивитесь вгору ногами.

Дідусь. Година...10 хвилин. Стали.

Зірвиголова (зловтішно). Не краще за всіх, що годинник, що ви, такий же старий.

Начальник Ма (трясе руку, прислухається). Це що ж, і мій став?

Мати. Подивіться на дату, у вас з календарем?

Начальник Ма. 13 – й місяць, 48 –ме число, дивно! Він же імпорнтний, „Омега”!

Зірвиголова. Випадково, не з пластмасовими пружинами на осі?

Начальник Ма. Пішов ти!

Людина в окулярах. Мій електронний, не може бути неточним, подивіться,

подивіться, він ще йде. Я купив його торік, і він жодного разу не зупинявся. Виконує 6 функцій: показує рік, місяць, день, години, хвилини і секунди, подивіться ж, і насправді вже пройшов цілий рік!

Майстер. Налякаєш так, що і серцевий приступ станеться, ну і що, що електронний годинник? Електронний годинник теж може бути неточним.

Дідусь. Майстер, я не можу не вірити науці, електроніка – наука, а наука людей не обманує. Нині ж століття електроніки! Ми точно потрапили в неприємність.

Мати. Скажіть, ми, що простояли на зупинці цілий рік?

Людина в окулярах. Так, чесно, цілий рік, один рік, 3 хвилини і 1 секунду, 2,3,4,5,6...ви тільки подивитесь, ще йде.

Зірвиголова. Ей, а й справді, братва, і дійсно, мати його, рік!

(Дівчина відбігає убік і закриває обличчя руками. Юрба стоїть із шанобливим виглядом).

Мати (сама із собою). Вони давно не змінювали одяг, він же нічого не вміє, штани розірвуться, і то не зможе зашити. Бей Бей, напевно кличе маму і ридає так, що і мертвого з могили підніме? Мій бідний Бей Бей...

(Дівчина присідає, навколо неї збирається юрба людей).

Людина в окулярах (тихим голосом). Як ти?

Майстер. Зголодніла? У мене в сумці є млинці.

Дідусь. Живіт болить?

Начальник Ма (гучним голосом звертається до юрби). Лікар тут є? Нехай хто- небудь, хто розбирається в медицині, огляне її!

Мати (бере справу в свої руки, підходить до дівчини, і дивлячись униз на неї, звертається). Де болить? Скажи мені. *(Обмацує її голову).*

(Дівчина уткнувшись їй у груди заливається гіркими сльозами).

Мати. Це особиста справа дівчини, усі розійдіться.

(Юрба розходитьься).

Мати. Дівчино, скажи мені, що трапилося?

Дівчина. Сестричка... важко мені...

Мати (заспокоює її). Обіпрись на мене. *(Сідає на землю, і дівчина спирається на неї; підібравшись до її вуха, запитує).*

Дідусь (явно постарівши). Ах, і цю партію прогавив...

Начальник Ма. Ви їздите в місто тільки для того, щоб пограти в шахи?

Дідусь. Та цю партію я чекав, чекав і все життя прочекав!

Дівчина. Ні! Ні! Він більше не стане чекати на мене...

Мати. Дурненька, стане.

Дівчина. Не стане, не стане, ти ж не знаєш.

Мати. Скільки ви вже з ним знайомі?

Дівчина. Це наше перше побачення, без п'ятнадцяти вісім, біля входу в парк, навпроти дороги, під третім ліхтарем...

Мати. Ви що ж раніше зовсім не зустрічалися?

Дівчина. Одна моя однокурсниця працює в місті, вона нас і познайомила.

Мати. Ну, не турбуйся, ще знайдеш, на світі так багато хлопців.

Дівчина. Більше не вийде, більше не буде такої людини, що стане на мене чекати!

Начальник Ма (звертається до юрби, розмовляючи із самим собою). Я, напевно, піду.

Невже я не пообідаю і не вип'ю вина в ресторані „Тун Цин Лоу”^{*}? Мене запросили, я теж їм потрібний. Я не допущу, щоб поїхати в місто випити вина, прождати для цього цілий рік. Вино, хіба його немає й у мене вдома? Та повна сулія з білої порцеляни, перев'язана червоною шовковою стрічкою, мао тай відомий усьому світу. Я не хвастаюся, але одне моє слово, не треба і турбуватися. Знайдуться люди і принесуть. Я не дозволю. (*Голосно*). Не дозволю!

Дідусь (натхненний). Цю партію я не можу не зіграти!

Начальник Ма (до юрби). Щирий фанат шахів, є ж на світі і такі диваки, заради гри він чекав на зупинці рік? (*До дідуса, співчуваючи йому від усієї душі*). Я теж не мало грав у шахи, однак не пристрастився до такої міри як ви. Це у вас шахова пристрасть проявилася, підемо до мене додому, пропустимо одну – другу, я похвилююся разом з вами, нап'ємося до смерті, до смерті нап'ємося, папаша, ви подивіться, ви вже в такому віці, так навіщо ж тягти час на зупинці? Підемо зі мною, га!

Дідусь (презирливо). З тобою?

Начальник Ма. Папаша, у мене в кооперативі більше ста завідувачів секціями, бригадирів теж не менш десятка, і жоден з них мені не супротивник, не вірите, сходіть запитайте в них!

Людина в окулярах (читає). Pig, book, desk, dog...k...g...k

Дідусь (такий пожвавлений, що його трясє). Ви... Ви читали вечірній випуск газети?

Начальник Ма. З цим проблем не виникне! Я передплачую вечірній випуск. У місті вечірній випуск газет на другий же день в обід відправляють на сільську пошту, а ввечері розподіляють і на наш кооператив, я завжди після вечері читаю міські новини, після ночі немає нічого такого, чого б я не знав.

Дідусь. Ви знаєте Лі Мо Шена?

Начальник Ма. Морок, актор виконуючий нові жіночі ролі, точно!

Дідусь. Добре, що ви усе ще граєте в шахи. Я говорю про сьогоднішнього чемпіона країни!

Начальник Ма. Ось воно що, ви говорите про те, як потрапити на шахове змагання чемпіона Лі? Моя дружина і він однофамільці.

Дідусь. Ну і що, що він чемпіон? Але як шахісту йому ще далеко до досконалості!

Начальник Ма. Поважний напарник, говорячи так, вас можна вважати чемпіоном?

Дідусь. У вечірньому випуску написано, як він здобув перемогу. Я ... Я не прочитав! Чи не тому тільки, що він живе у місті? Якщо я теж жив би в місті...

Начальник Ма (сміється). Тоді б ви, зайняли перше місце.

Дідусь. Я не смію так казати, але в будь – якому випадку, я написав йому лист, домовився зустрітися в Палаці культури і зіграти, прямо сьогодні ввечері, ох! І це вже вечір минулого року: шахісти не каються, а людина не може без віри.

Начальник Ма. І це правда.

Людина в окулярах (з великими труднощами і з хвилюванням читає через спину). Вік, book, Desgdokpikboog – просто огидно!

Зірвіголова. Пі- пі, ба- ба, усе ще випускає газу?

Людина в окулярах (нервово). Я не такий як ти, тобі можна бродяжити, шататися без діла, мені ж потрібно вступити до університету! Це мій останній шанс, але якщо автобус не приїде, то я пропущу термін запису! Чекаєш, чекаєш, і так болісно

---

* „Тун Цин Лоу” – назва ресторану. Можливий переклад на українську мову „Будинок загальних утіх”.

проводиш свої молоді роки, ні, тобі цього не зрозуміти! Убирайся! *Зірвігорова*. Чим я тобі заважаю?

Людина в окулярах (благаючи). Будь ласка, пойди, залиш мене у спокої, добре? Яка тобі різниця, де маячити?

Зірвігорова. У місті, і то не можна! (*Іде, дуже знервований, але раптом спалахує*). Значить іншим людям у місті можна гуляти по дорогах? А я що, не людина? Не можу й у місто з'їздити погуляти? А старим значить можна!

Майстер (роздратовано). Якого чорта репетуєш? Ти не можеш сісти і заспокоїтися! (*Сідає навпочипки. Із сумки з інструментами відриває клаттик старої газети, дістає аркушевий тютюн і скручує цигарку*). (*Німа сцена. Промінь світла змінює морок. Удалечині нібито чується звук автобуса, знову виникає ледь чутна таємнича музика Мовчуна. Юрба уважно вслухується, немов у шелест вітру, потім вона знову зникає*).

Начальник Ма (до юрби). Усі ви вже стали дивними. (*До юрби*). Ей, ви ще не втратили надію? Йдемо чи ні?

Зірвігорова. Куди йдемо?

Начальник Ма. Повертаємося.

Зірвігорова. А я думав, що ти в місто підеш.

Начальник Ма. Я що ненормальний? Це ж так далеко, чи обов'язково їхати в місто, щоб випити вина, що прокисло? Немає великого бажання.

Зірвігорова (невизначно). Саме мені потрібно в місто, щоб попиту кисляку.

Начальник Ма. Я з людьми розмовляю, а ти, хлопча, чого втручаєшся в розмову? (*До дідуся*). Ви не йдете, зате я йду.

(*Усі в юрбі взаємно переглядаються, приходять у замішання*).

Дідусь. Еге. (*Дивиться на начальника Ма. Стоїть як бовдур і не може прийняти рішення*).

Мати (дивиться на дідуся). Ви...

Дівчина (дивиться на матір). Сестриця...

Людина в окулярах (меланхолічно дивиться на дівчину). Ти...

Майстер (дивиться, що буде робити людина в окулярах). Ей!

(*Начальник Ма стає перед майстром і показує головою в його сторону, даючи йому зрозуміти, що потрібно йти з ним. Майстер продовжує дивитися на людину в окулярах. Начальник Ма, нахиливши голову, розглядає сумку з інструментами майстра. Штовхає ногою. Уся юрба припиняє дивитися один на одного*).

Зірвігорова. Ей, хтось утік?

Дідусь. Хто пішов?

Зірвігорова. Ви справді подуріли від старості, той, котрий стояв перед вами, залишив нас позаду, а сам безшумно пішов!

Юрба (усі крім дівчини пожвавлюються). Хто? Хто ж? Скажіть хто? Хто пішов?

Дідусь (тупотить ногою, раптом його осіняє). Точно, я ще з ним з найпершим здоровквся, це той самий, пішов не видавши ні звуку.

Мати. Хто, скажіть же, хто пішов?

Людина в окулярах (згадавши). У нього на плечі сумка, він стояв попереду всіх, і весь час читав книгу...

Мати. Ага, він ще, коли ви затіяли бійку, поліз вас розбороняти!

Майстер. Правда, як же це я не помітив, коли він пішов?

Людина в окулярах. Не міг же він поїхати?

Начальник Ма. Невже йому відкрили передні двері?

Дівчина (в затрудненні). Адже автобуси абсолютно не зупинялися, і він один пішов у місто.

Начальник Ма. Туди чи сюди? *(Показує руками в різні сторони).*

Дівчина. По шосе, пішов у місто.

Начальник Ма. Ти бачила?

Дівчина (сумно). Він разок глянув на мене, а потім не оглядаючись, пішов прямо.

Людина в окулярах. Він уже, мабуть, давно в місті.

Зірвиголова. Нічого не поробиш!

Дідусь (до дівчини). Чому ти раніше не сказала?

Дівчина (злякано). Не всім же чекати автобуса...

Дідусь. Справді, вдало як...

Дівчина. Коли він дивився на людину, він навіть і очима не моргав, начебто хотів побачити її наскрізь...

Начальник Ма (злегка натянуто). Він випадково не із міського відділу кадрів? Чи не вникав він у те, про що ми говорили, коли я з цим старим займався ідеологічною роботою?

Дівчина. У той момент саме ні, він ходив туди –сюди, немов думав про щось своє...

Начальник Ма. Він не збирав... наприклад, коли я розповідав про ситуацію із постачанням і збутом сигарет? Про те, як „Да Цянь Мень” розходяться через чорний вхід?

Дівчина. Я не почула від нього жодного слова.

Начальник Ма. Як це ти не поставила його до відома про проблеми автобусної компанії? У нас щодо них маються свої розуміння!

Дідусь. Вийшовши з хати, пересуватися по дорозі і понині не просто. *(Торкає руками огорожу, вертиться біля поручнів, думає).* Рух, де, де він? Невже стоїмо не на тій зупинці?

Майстер (схвильовано). Старий, що ти мелеш? Хіба, ця зупинка не на місто?

Дідусь. Чи не на тій стороні дороги потрібно сідати на автобус?

Людина в окулярах (дивиться на протилежну сторону). Там зупинка на зворотній напрям.

Майстер (заспокоївшись). А-а, старий, налякав ти мене, я аж підскочив. *(Сідає навпочіпки).*

Дідусь (трепетно до юрби). Добродії теж чекають автобус? *(Сам із собою).* Не чують. *(Ще голосніше).* Добродії очікують автобус назад у село? *(Сам із собою).* Усе одно не чують. *(До людини в окулярах).* Молода людино, у мене поганий слух, ти запитай у них, вони повертаються в село? Усім потрібно повертатися. Я теж хотів з'їздити в місто, але не для того, щоб помучитися.

Начальник Ма (качає головою, зітхає). У місті теж не рай! Усе –таки доведеться повернутися. Мій син надумав оженитися. *(До майстра).* Ти майстер по дереву?

Майстер. Угу.

Начальник Ма. Зроби для мого сина меблі. Чого тягти час, і даремно затримувати роботу? Не пошкодуєш.

Майстер. Не піде.

Начальник Ма. Крім зарплати ще і нагодуємо, плюс до цього, у день будеш

одержувати два блоки „Да Цянь Мєнь” в обгорці з фольги. (*Сам із собою*). Не завжди, звичайно, „Да Цянь Мєнь”, або якщо дійде до відділу завідувача торговим складом, буде погано! Ей,ей! Я усе ще не знаю, на що ти здатний?

Майстер. Я займаюся тонкою роботою по дереву, по твердих породах, з червоного дерева роблю глибокі крісла з різьбєльними візерунками, а з чорного сандалового дерева – ширми для віталень, коли мені починати? Я потомствєний майстер!

Начальник Ма. Чудово, справді! Але скажу тобі, що в місті можна сидіти на дивані, а кому ж потрібні ці твої глибокі крісла, що давлять у задницю?

Майстер. Я роблю їх для того, щоб люди дивилися, а не сиділи.

Начальник Ма. Хм, оригінальне заняття, так і підганяє мене. Ти справді тільки і знаєш, що виставляти їх на показ?

Майстер. У наш час і бити в гонг не знайдєш такого ж майстра як я. У місті зовнішньоторговельна компанія запрошує мене на роботу, щоб я відкрив курси і набрав учнів!

Начальник Ма. Чекаєш, чекаєш. Але мені потрібно повертатися. Чи є хто – небудь, хто йде зі мною?

(*Німа сцена, промені світла гаснуть. Удалечені чуються звуки автобуса, знову виникає тиха, але чітка музика Мовчуна, а такт, що ще недавно чекали, чим ближче, тим стає чіткішим*).

Людина в окулярах. Ви чуєте, чуєте? Чули ні? Той...

(*Музика зникає*).

Людина в окулярах. Як же ви не чули? Та людина давно в місті! Ми більше не можемо чекати! Даремне чекання, даремні муки...

Дідусь. Цих слів, я чекав усе життя.

Мати. Знай я раніше, що з дорогою так непросто, то не повинна була б...

Дівчина. Я так утомилася, мабуть, дуже перевтомилася.

Дідусь. Ось так чекаємо, чекаємо... чекаємо.

Мати. А мені нести такі важкі сумки, фініки і кунжут, викину.

Дівчина. Так, як би там не було, йти я не хочу, ось так і засну.

Дідусь. Старий...

Мати. Дуже шкода.

Дівчина. Ось тільки б заснути.

Зірвіголова. Не галасуйте! За цей час поки ви точили ляси, уже можна було і до міста доповзти!

Майстер. Ну, чого ж ти не поповз?

Зірвіголова. Ти повзи, а я за тобою!

Майстер. Те, що я творю ось цими руками – майстерність, і я не жук гнойовик у баку для відходів!

Людина в окулярах (стоячи обличчям до юрби). Ей, ей! Ви усе ще очікуєте автобус? Ні звуку. (*Голосно*). На тій стороні ще є очікуючі?

Дівчина. Темрява густа, нічого не видно. Вночі автобус не приїде.

Майстер. Я буду чекати на нього до світанку! Табличка автобусної зупинки стоїть тут, хіба можна так утирати людям окуляри?

Начальник Ма. А якщо автобус не приїде? Ти що ж збираєшся нерозумно очікувати все життя?

Майстер. Я володію ремеслом, і в місті мають потребу в ньому! А що можеш дати

людям ти?

Начальник Ма (із зачепленим самолюбством). Люди запрошують мене на обіди, хоча я не хочу їсти!

Майстер. Так ти не повертаєшся?

Начальник Ма. Я вже давно думаю повернутися. *(Зі смутком).* Тут порожнє поле, так ще в темряві і собака вибіжить... Ей, хто, з вас бажає повернутися зі мною?

Дідусь. Я б не проти повернутися, так ось тільки йти назад по темній дорозі ще складніше, морок...

Зірвиголова (починає плазувати, ляскаючи себе по задньому місцеві). Чи йти, чи не йти?

Начальник Ма. Йти, ми підемо вдвох.

Зірвиголова. Хто піде з тобою? Я йду в місто пити кисляк.

Майстер. Квасяць гарне молоко щоб пити, який же смак? А пиво в місті яке, як сеча ослина! Не усе, що в місті, те гарне, нічого путнього!

Зірвиголова. Але я хочу його напитися, я тільки заради кисляку і поїду, і на одному подиху вип'ю п'ять пляшок! *(до людини в окулярах).* Давай не будемо тягти гуму вмісті з ними, пішли вдвох!

Людина в окулярах. А якщо зараз автобус приїде? *(До юрби, сам із собою).* Приїде автобус, і знову не зупиниться? І якщо поміркувати тверезо, то мені здається, потрібно йти, хоча хто його знає, а випадковість? Зовсім не страшно, але страшна випадковість. Необхідно скласти план! Desk, dog, Pig, book, йти чи чекати? Чекати чи йти? Це дійсно життєво важливе питання! Можливо, воно визначить долю, і значить прийдеться прождати тут усе життя, постаріти, і вмерти. Чому люди не роблять своє майбутнє, тоді з якої статі їм розпоряджатися долею? Усе говорить саме за себе, але що ж таке доля? *(До дівчини).* Ти віриш у долю?

Дівчина (тихо). Вірю.

Людина в окулярах. Доля – це як і мідна монета. *(Дістає з кишені дріб'язок).* Ти віриш у це? *(Підкидає і ловить).* Орел чи решка! Pig, book, desk, dog. Вирішено! Are you teacher? No. Are you pig? Ні, усе не те, I amt, Я - це я! А ось ти не віриш собі, але віриш у це? *(Із глузуванням, викидає гроші з руки, наближається).*

Дівчина. Ти скажи як бути? У мене не залишилося сил навіть думати.

Людина в окулярах. Тоді ми пограємо в долю. Орел продовжуємо очікувати, решка – ідемо, з першого разу! *(Підкидає монетку, вона падає на землю, він піднімає).* Ідемо, чи чекаємо? Чекаємо, чи ідемо? Побачимо нашу долю!

Дівчина (різко вистачає його за руку). Я боюся. *(Почуває дотик до його руки, і швидко отдергує свою руку).*

Людина в окулярах. Ти боїшся своєї долі?

Дівчина. Не знаю, я нічого не знаю.

Зірвиголова. Ей, ці двоє досить цікаві. Ей, ви, зрештою, йдете, чи ні?

Майстер. Це коли – небудь скінчиться? Йти, так йти! Вивіска автобусної зупинки стоїть тут, усі очікують, як же це автобуси не ходять? Не будуть брати з пасажирів гроші за квитки, як будуть платити водіям зарплату?

(Німа сцена. Одночасно чується звук автобуса і музика Мовчуна. Чим ближче, тим чіткіше, і тім ясніше стає такт).

Начальник Ма (розмахує руками, немов хоче утекти від дратівного занеспокоїння). Ей, йде хто, ні?

(Звук музики зникає. Дідусь задрімав, і обіпершись о вивіску, хропе).

Дідусь (із закритими очима). Автобус приїхав?

(Юрба не відповідає).

Зірвіголова. О цю вивіску усі вже мозолі натерли, і справді сил немає! (Робить жест, і раптом сідає на землю).

(Юрба, хто як, сідає навсипиньки, або на землю. Звук автобуса, але ніхто і не поворухнеться, усі напружено слухають. Звуки автобуса не змовкають. Сонячний промінь заливає усе світлом).

Зірвіголова (як і раніше, сидячи на землі). Їде, ей.

Мати. Усе – таки їде. Люди, просипайтесь, вже розвиднилося, автобус їде!

Дідусь. Їде? (Поспішає піднятися). Їде!

Дівчина. Невже він знову тут не зупиниться?

Людина в окулярах. Якщо не буде зупинятися, ми його самі зупинимо.

Дівчина. Не зможемо.

Дідусь. Якщо не зупиниться, то порушить дисципліну.

Мати. А якщо він не зупиниться?

Зірвіголова (зненацька підскакує). Так, майстер, у тебе в сумці є великі цвяхи?

Майстер. Навіщо?

Зірвіголова. Не зупиниться, ми його підірвемо, і ніхто не поїде в місто!

Дівчина. Ні, порушувати дорожній рух протизаконно.

Людина в окулярах. Може, ми його просто затримаємо, перегородимо дорогу, вишикувавшись у ряди!

Майстер. На середину!

Зірвіголова (підєймає кийок). Швидше, він їде!

(Звук автобуса наближається, усі піднімаються).

Дівчина (кричить). Стій! Автобус!

Мати. Ми вже рік дочекали!

Дідусь. Ей, ей, стій!

Начальник Ма. Ей!

(Уся юрба переміщується на передній край сцени і блокує дорогу. Автобус сигналить).

Людина в окулярах (дає усім команду). Раз, два!

Юрба. Стій! Стій! Стій!

Людина в окулярах. Ми даремно дочекали цілий рік!

Юрба (як тільки можна махає руками і кричить). Ми не можемо чекати! Стій! Стій!

Зупинися! Стій бо! Стій!

(Автобус сигналить і не зупиняється).

Дідусь. Відійдіть! Скоріше відійдіть!

(Юрба поспішно розходитьсь і кидається навздогін за автобусом, кричить).

Зірвіголова (біжить і розмахує ціпком). Я тебе розіб'ю!

Людина в окулярах (відтягує його). Задавить же!

Дівчина (зі страху закриває очі). Ой!

Майстер (різко підбігає і відтягує Зірвіголову). Тобі що, жити набридло?

Зірвіголова (виривається, біжить навздогін і кидає ціпок). Щоб ти, мати твою, перевернувся й упав у ріку, сволота!

(Звук автобуса віддаляється. Німа сцена).

Майстер (у здивуванні). Всі іноземці.

Мати. Це туристичний автобус для іноземців.

Людина в окулярах. А чого заноситься? Чи тільки іноземцям їздити в автобусах?

Дідусь (уїдливо). Усі не сіли б.

Майстер (засмучено). Я стояти не згодний! Адже я не просто так квиток купив.

Начальник Ма. У тебе є іноземна валюта? Адже беруть тільки інвалюту!

Дідусь (тупочить ногою). Але тут не закордон!

Дівчина. Я ж говорила, що не зможемо зупинити, і не зупинили.

(У цей час перед юрбою проносяться один за одним автобуси. Под'їджають і їдуть, усі вони різнобарвні і видають різні звуки).

Начальник Ма. Це вже занадто... так злити людей, і грати з людьми як з мавпами! Якщо автобуси тут не зупиняються, то і вивіска тут не потрібна! У цій автобусній компанії повне безладдя, транспорт рухається не за законом! Ви напишіть лист від народу, а я власноручно віднесу його в управління шляхів до вищого керівництва *(показує на людину в окулярах)*. Ти напишеш!

Людина в окулярах. Як напишеш?

Начальник Ма. Як напишеш? Ось так, так і напишеш. Ей, ти ж інтелігент і не зумієш написати листи від народу?

Людина в окулярах. А що користі його писати? Хіба люди не будуть усе так же чекати?

Начальник Ма. Ви бажаєте чекати, чекайте, чого це я турбуюся? Той обід у місті мені вже давно перехотілося їсти, я ж за вас турбуюся! Чекайте, так вам і треба, чекайте!

(Німа сцена. Знову чується легка музика Мовчуна, але такт її міняється на веселий, з відтінком сарказму).

Людина в окулярах (дивиться на годинник і приходиться у здивування). Погані справи!
(До нього підходить дівчина і дивиться на його годинник. Такт музики вибиває так, що збігається з наступними цифрами).

Людина в окулярах (напружено натикає кнопки). П'ятий, шостий, сьомий, восьмий, дев'ятий, десятий, одинадцятий, дванадцятий, тринадцятий місяць...

Дівчина. Перший, другий, третій, четвертий...

Людина в окулярах. П'ятий, шостий, сьомий, восьмий...

Дівчина. Разом, один рік і вісім місяців.

Людина в окулярах. Тільки що пройшов ще один рік.

Дівчина. І тоді, це вже два роки і вісім місяців.

Людина в окулярах. Два роки і вісім місяців... ні! Не так, три роки і вісім місяців, ні! Неправильно, п'ять років і шість місяців... ні сім, вісім, дев'ять, десять...

(Юрба в здивуванні, усі зніяковіло переглядаються).

Зірвіголова. І справді, мати твою, з розуму зійшли.

Людина в окулярах. У мене з нервами усе в порядку!

Зірвіголова. Так не про тебе мова, я говорю, що в механізмі в цього невротатія!

Людина в окулярах. У механізмів немає нервів. А наручний годинник, це прилад, який вимірює час. А час йде незалежно від того нормальні у людині нерви чи ні!

Дівчина. Ти тільки мовчи, добре! Прошу тебе!

Людина в окулярах. Тобі мене не удержати, ні, я тут ні при чому. Ти не в змозі перешкодити перебігу часу! Ви подивіться, усі подивіться на годинник!

(Юрба, оточивши його, дивиться на годинник).

Людина в окулярах. Шість років, сім років, вісім років, дев'ять років, ось вам і всі десять років!

Майстер. Ти не помиляєшся? (*Хапає людину в окулярах за зап'ястя, трясє, слухає, дивиться*).

Зірвиголова (теж підходить, крутить коліща на годиннику). Ага, навіть і цифр немає? Ех, тупиця! (*Хапає людину в окулярах за руку і високо піднімає її*). Крутиш, а він і йти не йде! (*Задоволено*). Ця іграшка ще й людей лякати може!

Людина в окулярах (суворо). Що ти розумієш? Вони не показують, час що не рівняється ні чому, бо він не йшов би. Час існує об'єктивно! І його можна вирахувати за формулою: „Ті”= знаку радикала, альфа + бета * (помноженне) на сигму в такому – то ступені... Це з теорії відносності Ейнштейна!

Дівчина (в істеричі). Це і справді нестерпимо, я справді більше не можу!

Дідусь. Ось істина! (*Кашляє*). Змушувати, змушувати пасажирів дарма чекати на зупинці, поки не посивіє волосся і не прийде старість... (*і відразу ж робить німічний вигляд*). Абсурдно... так абсурдно...

Майстер (важко). Чи не навмисно автобусна компанія підкопує під нас? Я що, скривдив її?

Мати (виснажена, не стримуюється). Бей Бей, моя бідна дитина Бей Бей з татом, не попросить поміняти йому одяг, усе давно порвалося, і носити не можна... а він така людина, що не знає, як і голку тримати...

(Зірвиголова відходить убік, штовхає ліворуч і праворуч камені, потім подавлений сідає на землю. Розкидає онімилі ноги).

Дівчина (розгублено). Мені і справді хочеться плакати.

Мати. Поплач, поплач, у цьому немає нічого соромного.

Дівчина. Сестрице, я не можу плакати...

Мати. Хто ж нас назве жінками? Ми приречені на чекання, нескінченні чекання. Спершу чекаємо, коли нас знайдуть хлопці, а потім так не просто дочекатися заміжжя, після чого очікуємо появи на світ дитини, і нарешті, очікуємо, поки вона виросте і стане людиною, а ми постаріємо...

Дівчина. Я вже постаріла, я вже дочекалася старості... (*обпирається об плече матері*).

Мати. Хочеться плакати, плач, виплачешся і полігшає. А як хочеться виплакати в нього на грудях... просто так, і не скажеш чому...

Начальник Ма (розчулено до дідуса). Старий, чи варто вам? Очікуючи старості вдома, насолоджуєся малістю щастя, що ж тут поганого? Цитра, шахи, каліграфія і живопис – ось забава проводити так час, грати зі своїм сином, а вам як на біду потрібно лізти наверх, заради тих кількох дерев'яних шишок загубити життя на дорозі, чи варто?

Дідусь. Що ти розумієш? Про що б ти не говорив – усе про бізнес, ті, хто грає у шахи, ось сила, ось дух! А життя людини на землі можна пояснити як присутність духу!

(Зірвиголова від нічого робити підходить ззаду до людини в окулярах і з усієї сили ляскає його по плечу, чим і порушує його глибокий роздум).

Людина в окулярах (сердито). Ти не знаєш горя, тому тобі зовсім усе одно! Ми закинуті життям, про нас забув світ, перед тобою дарма життя проходить, ти розумієш? Ти не розумієш! Тобі можна продовжувати тинятися без діла, а я не можу...

Майстер (важко). Я не можу повернутися, я займаюся тонкою роботою по дереву, по

твердому дереву! І я їду в місто не тільки для того, щоб заробити небагато грошей і витратити їх, те, що в мене є - це ремесло, у селі мені є що їсти, я працюю руками, я роблю ліжка, кухонні столи, серванти, дружина і діти не вмруть з голоду. Я потомственный майстер, хіба не зможу зробити цього? Хоч ти і говориш, що ти начальник, але тобі цього не зрозуміти.

Людина в окулярах (відитовхує Зірвиголову). Відійди, залиш мене хоч на хвилину в спокої! *(Раптом вспалахує).* Мені необхідний спокій! Ти розумієш? Спокій! Спокій! *(Зірвиголова відходить намірюючись сильно свиснути, вкладає пальці в рот, але відразу виймає).*

Дівчина (до юрби сама із собою). Раніше я бачила багато снів, деякі були такими красивими...

Мати (до юрби, сама із собою). Іноді, мені теж хочеться побачити сон.

(Мова двох жінок зливається в єдине ціле, кожна з них звертається до юрби, але взаємно, одна з одною, вони не обмінюються репліками).

Дівчина. Мені приснилося, що місяць сміється...

Мати. А я тільки упаду на ліжко, так відразу ж і засаинаю, завжди змучена, утомлена, завжди почуваю, що не висипаюся...

Дівчина. Мені приснилося, що він веде мене за руку, схилившись над моїм вухом, шепоче, а мені, справді, так хочеться його обійняти...

Мати. І тільки відкрию очі, а в Бей Бей уже розірвані панчохи, і пальці на ногах видно.

Дівчина. А зараз мені не сняться ніякі сни...

Мати. У його тата на светрі відірвався манжет на рукаві...

Дівчина. І чорний ведмідь на мене більше не накидається...

Мати. Бей Бей хоче машинку з електромоторчиком...

Дівчина. І ніхто злобливо не переслідує мене...

Мати. Помідори по двох цзяо за кілограм...

Дівчина. Більше я не буду бачити сни...

Мати. Ось воно материнське серце. *(Обертається убік дівчини).* Коли я була твоїх років, я такою не була.

(Далі йде діалог двох жінок).

Дівчина. Ти не знаєш, я теж змінилася, стала дріб'язковою. Не можу дивитися на красивий одяг інших дівчин, я знаю, що це погано, але коли я бачу міських дівчин, і бачу, що вони носять туфлі на високих каблуках, а в душі немає абсолютно ніяких почуттів, мені здається, що вони топчуть мене, тільки того і залишається, підійти до мене і розлютити. Сестрице, я теж і сама знаю, що це погано...

Мати. Я розумію, і не можу тебе звинувачувати...

Дівчина. Ти не знаєш, я заздрю, до смерті заздрю...

Мати. Не говори дурниць, тебе не можна звинувачувати в цьому...

Дівчина. Мені завжди хотілося носити кольорову спідницю, із застібкою – блискавкою на талії. Але я не можу дозволити собі одягти таку спідницю, адже те, що добре в місті, і те у чому ходять люди на вулицях міста, чи можу я тут показатися в цьому? Сестрице, скажи мені?

Мати (гладить її по волоссю). Що тобі подобається, то і носи, не чекай, поки станеш моїх літ. Ти ж ще молода, можливо ще і хлопцю сподобаєшся, і можливо ви одружитесь по взаємній любові, ти родиш йому дитину, і він ще більше прив'яжеться

до тебе...

Дівчина. Говори, мила сестрице, говори... Є сивина?

Мати (дістає). Ні немає, чесно!

Дівчина. Не обманюй мене!

Мати. Усього лише два волоски...

Дівчина. Вирви.

Мати. Не бачу, не можу вирвати, чим більше висмикую, тим їх стає більше.

Дівчина. Прошу тебе, мила сестрице!

(Мати вириває в неї сиві волоски, раптом обіймає її і починає плакати).

Дівчина. Сестрице, ти чого?

Мати. У мене стільки сивого волосся, усе посивіло?

Дівчина. Ні, ні... *(Обіймає її, і теж починає плакати).*

Зірвіголова (сидячи на землі, постукує об землю паперовими грошима, дістає з кишені три гральних карти і шпунує на землю). Хто зіграє? На кону 5 юанів! Старий, зіграй разок!

(Дідусь обмацує свою кишеню).

Зірвіголова. Та ви не мацайте, я злегка зароблю на життя. Збори з легкої руки недаремні, старого на цьому не наколеш.

(Дідусь і начальник Ма оточують його).

Зірвіголова. На що ви робите ставку: у лівій руці 3 юані, у правій 2? Я відразу зірву банкомет у 5 юанів, і зворотній квиток з міста, і кисляк – усе тут.

Начальник Ма. Зовсім юний, чому ж неосвічений?

Зірвіголова. Хм, йди повчи свого синка. Папаша, ви не випробуєте удачу? Ви обидва робите ставку, так що там 5 юанів? Спробуйте своє щастя: програєте – вважайте, що вам просто не пощастило. Такий поважний папаша, і пошкодує кілька юанів! Я потім прямо тут куплю вино і запрошу усіх.

(Підходить майстер).

Зірвіголова. Рай, пекло, зелений дракон, білий тигр, на що ви робите ставку?

(Майстер дає йому ляпаса).

Зірвіголова. Що, не можна людям з'їздити в місто? Не можна попиту кисляку?

(Плаче ридма). Мать його так, нехай на міських вулицях міські і гуляють!

Дідусь. Піднімися! Хлопче, піднімися ж!

(Зірвіголова витирає брудними руками сльози, висякується, піднімає гроші і карти. Опустивши голову, схлипує. Німа сцена. Віддалені звуки автобуса зливаються з музикою Мовчуна, яка то зникає, то з'являється, ритм алегро переходить у живу і веселу мелодію).

Людина в окулярах. Автобус не приїде. *(Рішуче).* Ідемо, як і та людина. За цей нерозумно проведений на зупинці час, люди не тільки добралися в місто, але вже давно і справами зайнялися. Не стали чекати!

Дідусь. Правильно сказано. Дівчино, не плач. Тобі потрібно було йти з тією людиною, за цей час, не говорячи про весілля і народження дитини, ти вже це дитя навчила б ходити по дорозі! А я чекаю, чекаю, і горб виріс. *(Важко).* Йди ж! *(Зниженим тоном).*

(Людина в окулярах підтримує її).

Дідусь. Боюся, що не дійду... Тітонько, а ви теж йдете?

Дівчина. Сестрице, так мені йти чи ні?

Мати (замість неї зачісує їй волосся). Обидно, така гарна дівчина і нікому не потрібна? Я познайомлю тебе з одним! (*Несе сумки*). І справді, не можна носити такі важкі сумки.

Дівчина. Давай я понесу.

Начальник Ма. Це ж ваші покупки.

Дідусь. Ви, зрештою, йдете чи ні?

Начальник Ма (задумливо). Поговоримо про життя, ось все – таки в селі чи в маленькому містечку завжди панує тиша. Що й казати, а що стосується переходу дороги, цих червоних і зелених ламп, не встигнеш і оком моргнути, як тебе задавить машиною.

Майстер. Я іду!

Зірвіголова (воспряв духом). Доставити вас на паланкіні?

Начальник Ма. Що за шум! У мене підвищений тиск, артеріосклероз. (*Сердито*). Я не стану шукати собі мук! (*Спускається зі сцени, обертається*). Я забув прийняти горілку арготоу на подвоєній порції цитрусових і формаліну, вона зміцнює здоров'я і підвищує життєвий тонус.

(*Юрба дивиться униз на начальника Ма*).

Дідусь. Він пішов додому?

Мати (бурмоче). Пішов.

Дівчина (знесиливши). Не треба іти?

Зірвіголова. Він пішов своєю дорогою, і я піду своєю.

Майстер (до людини в окулярах). Хіба ти не йдеш?

Людина в окулярах. Я подивлюся, що ж у підсумку, приїде автобус чи ні? (*Протирає окуляри, надіває*).

(*Юрба починає розбрідатися, хтось іде, а хтось повертається, деякі йдуть, деякі знову стають і чекають, а деякі навіть нашттовхуються один на одного*).

Дідусь. Не загороджуйте дорогу!

Зірвіголова. Йдіть своєю дорогою!

Мати Справжній хаос!

Людина в окулярах. Ах, життя, життя...

Дівчина. І це називається життя!

Людина в окулярах. Життя як життя, але хіба люди неживі?

Дівчина. Уже краще було б померти.

Людина в окулярах. Тоді чому ж ти не вмреш?

Дівчина. Просто так з'явитися на світ, і відразу вмерти, це того не варте!

Людина в окулярах. У житті повинен бути зміст.

Дівчина. Раз не вмираєш, тоді живи ось так, так безглуздо!

(*Юрба тупцює на рівному місці, нарізаючи кола, немов чорт полутав*).

Майстер. Ходімо!

Дівчина. Ні.

Людина в окулярах. Не підеш?

Зірвіголова. Йдемо!

Мати. Йти, так йти.

Дідусь. Йдемо.

(*Німа сцена. Звук крапель дощу*).

Дідусь. Дощ пішов.

Зірвіголова. Папашо, будемо тягти гуму, так ще і град піде.

Майстер (дивиться на небо). Сказано, що мінлива, так мінлива ця погода!

Мати. Правда пішов.

(Звук швидко падаючих крапель дощу).

Мати. Що ж робити?

Дідусь (викрикує з глузуванням). Було б не погано знайти місце, де можна сховатися від дощу...

Дівчина (тягне матір за руку). Підемо, промокнемо, так промокнемо!

Зірвіголова (оголює плечі). Не ідіть, тільки даремно намочитеся! Боже, опусти свій мей!

Людина в окулярах (до дівчини). Не можна ж, промокнете і застудитеся.

Майстер. Злива, дрібниці, хмари пройдуть, нічого не трапиться. *(Дістає із сумки з інструментами непромокальну тканину і накидає на голову дідуся і матері).*

Мати. І все – таки майстер уважний.

Майстер. Мені тривалі роки доводилося відлучатися з дому, побачив на своєму віку не мало і вітрів, і дощів, я вже звик. *(До усіх).* Ей, усі зараз же сховайтеся від дощу.

(Дощ ллє як з цебра. Людина в окулярах на пару з дівчиною мовчки стають під непромокальну тканину).

Майстер (до Зірвіголови). Ти знову займаєшся дурницями?

(Зірвіголова теж стає під непромокальну тканину. На зміну світлу знову приходить морок).

Дідусь. Осінній вітер і холодний дощ, у молодості все це дурниця, постарів, страждаю ревматичним артритом, тепер я знаю, що таке сильний біль.

Людина в окулярах (до дівчини). Тобі холодно?

Дівчина (тремтить). Трішки.

Людина в окулярах. Ти так легко одягнена, ось, візьми моє, накинь.

Дівчина. А ти?

Людина в окулярах. Нічого страшного. *(Змерз так, що аж зубами стукає).*

Зірвіголова (показує пальцем на годинник людини в окулярах). Ця іграшка ще йде?

Дотепер рік мавпи і місяць коня?

Дівчина. Не дивися на годинник! Не дивися!

Мати. Навіть не знаєш, який зараз рік, яий місяць.

Дівчина. Та краще і не знати.

(Звук вітру, звук дощу. Наступні діалоги ведуться під час негоди, яка нескінченно змінюється).

Зірвіголова. Чуєте, вода в ріці піднялася...

Дівчина. І ось так сидиш...

Людина в окулярах. Так... краще...

Зірвіголова... саме зараз, напевно, і руками можна піймати трохи риби...

Дівчина. Дощ, йди! Йди! Холодний вітер шуми...

Людина в окулярах. Туман, луки, а навпроти пагорби невеликих гір, ще не...

Зірвіголова... Папаша, я...

Дівчина. На душі так тепло...

Людина в окулярах. Йдеш по життєвому шляху, і все як у тумані...

Зірвіголова. Ми з вами робимо ставку!

Дівчина. І обпершись об його плече, ми з ним так би і просиділи разом...

Людина в окулярах. Вона справді ніжна... така добра... така гарна...

Дідусь. Хлопче, ти ж уже не маленький, а валяєш дурня.

Дівчина... У тебе на окулярах...

Людина в окулярах... Така красива... як це я тільки помітив...

Дідусь. Перестаньте, хіба так створюють родину?

Дівчина. Це пара...

Людина в окулярах... Ах, і не треба протирати, нехай як у тумані...

(Далі діалоги ведуться між трьома групами дійових осіб, майже завжди починаються одночасно, вони взаємно перетинаються. Одночасно почавшись, діалог кожної групи, як і монолог, може звучати і голосно, і тихо, іноді виділяється одна група, іноді інша).

Дідусь (голосно). Тобі зараз потрібно вступити учитися якоїсь справи, інакше в майбутньому жодна дівчина не захоче жити з тобою.

Людина в окулярах (голосно). Я вже прошляпив вік вступу, навіщо ж мені тепер їхати?

Мати (тихо). Був випадок, я йшла по нічній дорозі, йшов сильний дощ.

Зірвиголова (голосно). Ніхто не хоче, запрошуй, не запрошуй, усе це даремно.

Дідусь (голосно, підмаргуючи). Хм, я і не знаю, як молодість пройшла...

Дівчина (голосно). Не кожний і плече підставить. Я відразу відчула, що позаду людина, і обернулася нишком, йде дощ, майстре, хіба не ви були поруч?

Зірвиголова (голосно, набравшись сміливості). Майстре, ви ще побачите його. Хіба ти не зможеш скласти іспити у вечерній університет? Адже є ж і університети з заочною формою навчання, ти зможеш скласти іспити, університет, ще не ясно, але відомо, що є одна людина, вона тримає парасолі, а це не близько, але і не далеко. Візьмеш в учні?

Майстер (не так голосно). Дивлячись кого.

Зірвиголова. Цього разу неодмінно складеш іспити.

Людина в окулярах (голосно). Ти віриш?

Дівчина (голосно). Я і ти швидко йдемо, він теж швидко доганяє нас, ти сповільнюєш крок, і він теж йде повільніше *(голосно)* ви яких приймаєте?

Майстер (не дуже голосно). Навчатися ремеслу, це не наукам вчитися, а спритність яка потрібна? Повірте. *(Легенько вдаряє дівчину по руці).*

Дівчина (голосно). Так погано, але мені справді страшно, аж серце підстрибує, б'ється, зараз вистрибне! Потрібний спритний, друдяга.

Зірвиголова (голосно). Майстер, ти подивися, хіба я не такий. *(Миттєво протягує руку назад, розвертається і хапає матір за руку. Людина в окулярах, обхопивши руками коліна, слухає розмову двох жінок).*

Дівчина (не дуже голосно). А потім?

Мати (голосно). Так не просто було добратися до будинку...

Майстер (голосно). Злегка покрити лаком.

(Далі юрба починає навперебій вести бесіду).

Мати. Стою я, а та людина і стає біля вуличного ліхтаря. Я дивлюся, а то теж жінка, і їй теж страшно. Страшно, тому що немає супутника, і страшно зустрівати погану людину.

Майстер. І все - таки на світі поганих людей мало, однак ти не можеш не бути не на сторожі, я не кривджу людей, а чи повинні вони кривдити мене?

Дідусь. Погано саме те, що люди кривдять один одного. Я пригноблюю тебе, і ти топчеш мене. Потрібно, щоб усі піклувалися один про одного, тоді й життя стане набагато краще.

Мати. Потрібно, щоб усі були близькими, тоді й серця краще зрозуміють одне одного.

(Німа сцена. Важко стогне холодний вітер).

Майстер. Станьте усередину.

Дідусь. Трохи щільніше.

Людина в окулярах. Пригорніться спиною до спини.

Мати. Так тепло.

Дівчина. Я боюся лоскоту.

Зірвиголова. Чиї пахви?

(Юрба ще більше стискується. Крізь завивання холодного вітру доноситься голос начальника Ма: "Почекай, почекай, не їдь!").

Майстер (до Зірвиголови). Що там за лемент? Піди подивися.

Зірвиголова (висуває голову з – під накидки). Там начальник Ма з коопторгу!

(Підбігає начальник Ма, тремтить від холоду, і швидко стає під накидку).

Мати. У мокрому одязі і занедужати недовго, скоріше зніми його!

Начальник Ма. Ще не далеко пішов ...як...як...а - апчхи! *(Безупинно чхає).*

Дідусь. Тільки ви один прибігли назад, треба було залишатися з усіма, тоді б не були зараз мокрою куркою.

Начальник Ма. Ага, ви старий ще здоровенькі?

Дідусь. Ніколи не зупиняєтеся на половині шляху? І усе ще квапитеся в місто на обід з людьми зі зв'язками?

Начальник Ма. А ви все ще очікуєте шахову партію, яка давно скінчилася?

Дідусь. Я, я що ж не можу пограти з друзями?

Мати. Не сваріться.

Начальник Ма. Це його поганий рот викликає в людей відразу.

Дідусь. Ви тільки подивіться, як ви поводитесь.

Мати. Усі сховайтеся від дощу під накидку...

Начальник Ма. Він перший став чіплятися, а – а ...*(не чхнув).*

Мати. Сонце вийде, відразу стане краще.

Начальник Ма. Ух, цей дощ!

Дідусь. Хіба це дощ? Це ж сніг!

(З кожної сторони юрби з-під накидки для перевірки висуваються руки і ноги).

Дівчина. Це дощ.

Людина в окулярах (висуває ногу, тупцює). Це сніг йде.

Зірвиголова (вибігає, скаче, навіть підстрибує). Ого, у натурі, мати твою, град сипе!

Майстер. Ти, синок, знову як дикун? Ану, підтримай!

(Зірвиголова слухняно повертається і допомагає тримати накидку. І буря, і гроза одночасно, також чуються й інші різні звуки, нібито звук автобуса, що рухається, а потім, що нібито зупиняється, як раптом виникає вигадлива музика Мовчуна, але цього разу вона більше натхнена).

Мати. Як би там не було, йти не можна. *(Збирає свої сумки).* І невідомо, до якого року, до якого місяця доведеться чекати... А цей дощ і сніг усе йде і йде без кінця, без краю.

Людина в окулярах (опустивши голову, учить напам'ять картку англійською мовою).
Itisrein, thatissnow.

Дідусь (креслить на землі самовчитель шахової гри). Катапульта 7 дорівнює 8, кінь 9 дорівнює 5.

(Дівчина в глибокому роздумі. З – під накидки виходить акторка, що виконує її роль. Крок за кроком вона змінюється, коли вона підходить до глядачів світло поступово гасне).

Дівчина. Усе одно що б це не було, дощ чи сніг, три роки, п'ять років чи десять років, скільки десятків років у твоєму житті?

(Далі розмову одночасно ведуть три особи).

Дівчина. І все життя, ось так розчаровуєшся...

Людина в окулярах (тихо). Itrains, ittrained...

Дідусь (ще тихіше). Кінь 9 просувається на 8, катапульта 4 відходитьна 3.

Дівчина. Ось так розчаровуєшся, і завжди будеш ось так страждати?

Людина в окулярах. Itisraining, itwillrain?

Дідусь. Пішак 6 дорівнює 5, тура 5 просувається на 1.

Дівчина. І тобі ось так нарікати, і так страждати?

Людина в окулярах. Itsnow, itsnowed.

Дідусь. Офіцер 5 відходить на 6, катапульта 4 дорівнює 7.

Дівчина. І так нескінченно страждати, як і нескінченно чекати?

Людина в окулярах. Itis snowinganditwillsnow.

Дідусь. Тура 3 просувається на 5, офіцер 5 відступає на 6!

Дівчина. Старі вже постаріли, а немовлята відразу ж і вмирають.

Людина в окулярах. Rainisrain, snowissnow.

Дідусь. Тура 3 просувається на 2, катапульта 4 відступає на 1.

Дівчина. Сьогодні пройде і знову буде сьогодні, а майбутнє – воно завжди майбутнє.

Людина в окулярах. Rainisnotsnow, snowisnotrain.

Дідусь. А слон 5 відступає на 3, катапульта 4 дорівнює 7.

Дівчина. І тобі продовжувати чекати, і все життя нарікати?

Людина в окулярах. Rainis'ntsnowandsnowis'ntrain!

Дідусь. Слон 7 відступає на 5, тура 3 просувається на 7, мат!

(На сцені з'являється світло, акторка, що виконує роль дівчини повертається на середину сцени, і знову займає своє місце в юрбі. Звук вітру і дощу втихає).

Майстер (дивиться на небо). Я ж говорив, що дощ не буде йти довго, невже сонце тут не покажеться? *(До Зірвиголови).* Склади накидку.

Зірвиголова. Ай! *(Поспішає взяти накидку і починає згортати її).*

Мати. Ну, так ми йдемо?

Дівчина (дивиться на людину в окулярах). Так ми все – таки ідемо?

Дідусь. Куди це ви ідете?

Зірвиголова. У місто, майстер?

Майстер. Підемо разом зі мною.

Дідусь. Все – таки в місто? Хіба в моєму віці туди можна дійти?

Людина в окулярах. Якщо ви повертається, хіба назад не треба йти?

Дідусь. Це теж правильно сказано.

Мати. Однак, у мене і справді такі важкі сумки.

Людина в окулярах. Тітонько, давайте я понесу! *(Несе великі сумки).*

Мати. Велике тобі спасибі. Старий, будьте обережнішим, дивіться під ноги, не всупайте у воду.

Дівчина. Обережно! (Підтримує дідуся).

Дідусь. Ви йдїть уперед, не треба, щоб я, старий, був для вас тягарем. Я ж, якщо де і перекинуся, то обтяжу усіх вас викопуванням ями. Не забудьте тоді поставити табличку, і написати такі рядки, що, мовляв, небіжчик цей був запеклим шахістом, який не знав каяття, і, не володіючи на те ніякими особливими здібностями, він програв у шахи все життя, постійно думав про те, як би знайти можливість з'їздитив місто в Палац культури і показати свій рівень. Чекав, чекав, але згнів, і лежить тепер прямо по дорозі в місто.

Дівчина. Що ви таке кажете?

Дідусь. Славна дівчина! (Дивиться на людину в окулярах, той мимоволі поправляє окуляри). Начальник Ма, ви, зрештою, йдете чи ні?

Начальник Ма. Йду! Я повинен потрапити в місто, і подати на їхню автобусну компанію в суд! Знайду їхнього директора і запитаю, для кого вони все ж таки пускають автобуси, для своєї власної зручності, чи для обслуговування пасажирів? Так мучити пасажирів, вони повинні сумлінно виконувати свої обов'язки! Я піду в суд і оскаржу, щоб вони відшкодували збиток, завданий віку і здоров'ю пасажирів!

Дівчина. Не жартуйте, адже ні на що скаржитися.

Начальник Ма (до людини в окулярах). Ти подивися на табличку, що це за зупинка? Скільки там на твоєму електронному годиннику зараз часу? Усе запишу, знайду автобусну компанію і звезу рахунки!

Людина в окулярах (дивиться на табличку). Як, немає навіть назви зупинки?

Дідусь. Дивно!

Начальник Ма. Якщо в зупинки немає назви, тоді навіщо було встановлювати табличку? Подивися ще раз, тільки уважніше.

Дівчина. І справді, немає.

Зірвиголова. Майстер, ми даремно чекали, дозволивши автобусній компанії замаслити зле!

Дідусь. Подивися ще раз, якщо є табличка, то, як може бути, що немає назви зупинки?

Зірвиголова (забігає на іншу сторону таблички, до людини в окулярах). Піди глянь, здається, тут був приклеєний папір, навіть слід злегка залишився.

Людина в окулярах (ретельно роздивляється). Можливо, це було оголошення.

Начальник Ма. А куди ж це оголошення ділось? Пошукай!

Дівчина (оглядає усю землю). Дмуть вітри, йдуть дощі, уже давно і слідів не залишилося.

Зірвиголова (піднімається на поручні, і дивиться на табличку). Сліди від клейстеру, посіріли і не здереш, а справа якихось восьми поколінь.

Мати. Як же, невже зупинку тут скасували? Адже ще в минулу суботу я...

Дівчина. Це в яку ж минулу суботу?

Мати. Не в минулу, позаминулу, минулу, минулу, минулу, минулу, минулу...

Людина в окулярах. Ви скажіть у суботу якого року, і якого місяця? (Притуливши окуляри майже до самого годинника, дивиться на нього).

Зірвиголова. Не дивися, бовдур, уже давно треба було поміняти батарейку.

Майстер. Не дивно, що жоден автобус не зупиняється.

Дідусь. І ми дарма чекали на цій зупинці?

Людина в окулярах. Однак, не дарма.

Дідусь (з гіркотою). Так навіщо ж ця табличка все ж таки встановлена, чи не для того, щоб жартувати над людьми?

Дівчина. Йдемо ж бо! Йдемо!

Начальник Ма. Не піде, потрібно подати на них у суд!

Людина в окулярах. На кого ви подасте в суд?

Начальник Ма. На автобусну компанію, хіба добре ось так обдурювати пасажирів? Я, тиняюся тут, ну хіба це для начальника!?

Людина в окулярах. І всеж ви подасте в суд на самого себе. Хто ж не двавав нам дивитися уважніше? Хто змушував нас невідступно чекати? Йдемо, ми нічого хорошого не дочекаємося.

Майстер. Ходімо!

Юрба (бубонить). Підемо, підемо, підемо, підемо, підемо, підемо...

Дідусь. Хіба зможемо дійти?

Мати. По дорозі не можна пройти, тому що вода піднялася і затопила міст, чи можна по ній пройти?

Людина в окулярах(схвильовано). Що значить чи можна по ній пройти? Скільки вже автобусів пройшло?

(Удалечені знову чується звук автобуса. Уся юрба мовчазно спостерігає. Звук автобусів, як і колись, лунає з усіх боків. Юрба в здивуванні. У цей час машини під'їжджають, і чути їх важкий гуркітливий звук. Але музика Мовчуна немов звук всесвіту, невимушено злітає над безліччю машин, що гарчать. У юрбі кожен пильно вдивляється уперед, деякі виходять до глядачів, а інші все так само стоячи на сцені, відокремлюються від своїх персонажів. Слідом за цим і сам промінь світла змінюється, тому на цих артистів неоднаково попадає освітлення, основне сценічне світло розсіюється. Нижченаведений текст одночасно вимовляють сім чоловік).

Слова першого, шостого і сьомого чергуються і поступово зливаються разом, утворюється група, так виходять закінчені речення.

Під номером першим виступає актор у ролі дівчини. Чому вони усе – таки не ідуть?

Під номером другим виступає актор у ролі начальника Ма. Іноді люди...

Під третім номером виступає актор у ролі майстра.

Під четвертим номером виступає актор у ролі матері.

Під номером п'ятим виступає актор у ролі дідуса. Усі затверджують, що комедія порівняно з траге...

Під шостим номером виступає актор у ролі Зірвіголови. Не розумію.

Під сьомим номером виступає актор у ролі людини в окулярах.

Перший. Хіба те, що потрібно було сказати, ще не сказано?

Другий. І все – таки справді треба чекати. Ви стали в чергу, щоб купити шаблю – рибу? А, ви...

Третій. У чеканні немає рації. Але люди чекають, тому що їм завжди є чого чекати.

Четвертий. А мати сину і каже: „Підемо ж!”

П'ятий. Грати в п'єсі складно. Трагедія а виконується так, що глядачі і не плачуть,

Шостий. Немов

Сьомий. Правда, не розумію.

Перший. Тоді чому ж вони не ідуть?

Другий. І поїсти не приготуєш, тому що постійно стоїш у черзі і чекаєш автобуса. Стояти в черзі це...

Третій актор. Навіть і надії немає, так сумно.

Четвертий. Мій маленький скарб, підемо! Дитину ніколи не навчиш ходити по дорозі.

П'ятий. Тобі актор можна плакати. Але грати в п'єсі, якщо не...

Шостий. Так ...Він...

Сьомий. Можливо...

Перший. Однак час пройшов ухолосту!

Другий. Чекати. Якщо ви півдня простоїте в черзі, але люди, що продають не шаблю – ри...

Третій. Але те, що говорить людина в окулярах, доводить до відчаю. А безвихідність, як, наприклад, і співа...

Четвертий. І усе – таки нехай він сам видирається. Звичайно, іноді підтримувати

П'ятий. Так. Якщо глядачі не сміються, то ти ніколи не зможеш один...

Шостий. А ми чекаємо.

Сьомий. Вони чекають.

Перший. Ах! Справді не розумію, справді не розумію.

Другий. Риба, пральна дошка, а в місті ця дошка з металу кращої якості...

Третій. Ді Ді Вей, Ді Ді Вей – це засіб від мух, комарів, зроблено людьми.

Четвертий. Підтримуй його. Потім він намацає стіну ... з...

П'ятий. Дитині на сцені справді весело. До того ж, ти...

Шостий. Звичайно, адже це не на автобусній зупинці...

Сьомий. Час – це не автобусна зупинка

Перший. Ніхто з них не іде

Другий. Акуратно, не зіпсуйте одяг, але у вас є пральна машина, ви...

Третій. Випити Ді Ді Вей і шукати винного? Не вмреш, так у лікарню покладуть...

Четвертий. Від одного повороту до наступного повороту, і доберемося до дверей

П'ятий. До глядачів теж не дістати, а глядачі теж не втручаються!

Шостий. Це не кінцева зупинка.

Сьомий. Але також і не зупинка.

Перший. А? Хочете іти, ідіть.

Другий. Дарма простояли в черзі півдня, адже вам не вдасться сховати гнів. Тому скажу,

Третій. Ковбаса в театрі ще більше несмачна..

Четвертий. Вихід - те, що може впасти його треба підтримувати.

П'ятий. Притому, грати в комедії важче, ніж у трагедії. Очевидно...

Шостий. Вони хочуть піти.

Сьомий. І зовсім не бажають іти.

Перший. А? Тоді треба повідомити йому

Другий. Не так уже важливо чекати, скільки важливо те, що ви насамперед повинні грати, добиваючись ясності,

Третій. Правильно, ви ходили по нічній дорозі? У заміській місцевості трапляється.

Четвертий. Якщо маленька дитина не упаде, вона і ходити не навчиться. Мати...

П'ятий. Комедія така, ти повинен зображати надзвичайно сумний вигляд

Шостий. У такому випадку потрібно йти.

Сьомий. Тоді йдемо.

Перший. Скоріше йдемо!

Другий. Ви стоїте в черзі і чекаєте, але чого? Якщо ви, стоячи в ...

Третій. День при дні, а очі не бачать, і чим далі будеш йти, чи не будеш більше сліпнути?

Четвертий. Потрібно мати терпіння. А якщо ні, то і не пристосуєшся, не ,

П'ятий. Усі безглузді речі, що відбуваються в житті, можна як одну розіграти

Шостий. Все сказано.

Сьомий. Те, що треба було сказати, вже сказано.

Перший. Чому вони цих пор не ідуть?

Другий. Правильно. Півжиття даремно прочекали, а може бути і все життя,

Третій. Ви повинні дочекатися світанку, і вдень усе покаже своє обличчя, і ви всі також...

Четвертий. Не можу грати роль матері. Тому скажу, що грати матір дуже складно,

П'ятий. Глядачі дивляться. Тому скажу, що акторам, які грають у комедії,

Шостий. Ми чекаємо їх.

Сьомий. Ми чекаємо, коли вони підуть.

Перший. Ану, усі швидко ідемо!

Другий. Чи не пожартувати над самими собою?

Третій. Відмовляється, щоб не йти, хіба ви не валяєте дурня?

Четвертий. Але хіба грати роль людини складно?

П'ятий. І все – таки акторам, які грають у трагедіях неодмінно складніше!

Шостий. А, пішли, чи що?

Сьомий. Пішли!

(З усіх боків лунає звук автобусів, що мчаться і змішується із сигналами всіляких машин. На сцені з'являється світло. Всі актори знову входять кожгий у свій образ. Музика Мовчуна стає неосяжною і гармонює з маршем).

Людина в окулярах (дивлячись на дівчину, ласкаво говорить). Так ми йдемо?

Дівчина (киває головою). Угу.

Мати. А, мої сумки?

Зірвіголова (весело). Ось в обох руках.

Мати (до дідуся). Ви дивіться під ноги. *(Йде, підтримуючи дідуся).*

Дідусь. Велике тобі спасибі.

(Усі в юрбі в замішанні і дивляться один на одного, щоб разом відправитися в дорогу.

Начальник Ма: „Ой, ой, почекайте, почекайте, постійте, перегодите, я тільки шнурки зав'яжу!“)

Кінець п'єси.

1981 рік, липень уперше написаний рукопис у Бей Дай Хе – Пекін.

1982 рік, листопад рукопис переписаний другий раз у Пекіні.

З китайської переклала Красікова Євгенія.

Перекладено за текстом: www.whitecollar.net/wenxueshijie